

Inhoud

23 februari 2001

Omslag: Sylvia Weve

127

Voor het eerst publiceren we een jaaroverzicht van rechtspraak en wetgeving op het gebied van de **gelijke behandeling** van mannen en vrouwen bij de arbeid. Een analyse van kwesties als aanvullende pensioenregelingen, zwangerschap, deeltijdwerk, positieve discriminatie en het recht op gelijk loon.

135

Binnenkort zal er een nieuwe categorie advocaten ontstaan. In november 2000 verwierp het Hof van Justitie het Luxemburgs beroep tegen de **vestigingsrichtlijn advocaten**. De lidstaat mag aan buitenlandse advocaten die binnen zijn grenzen willen werken, slechts voorwaarden op maat stellen. Daarbij speelt de nationale beroepsorganisatie, ook in de Nederlandse uitvoeringswetgeving, een belangrijke rol.

140

Amerikaanse rechters zijn bij lange na niet zo onafhankelijk en onpartijdig als hun Nederlandse collega's – dit is het gangbare beeld, dat misschien langzamerhand moet worden bijgesteld. Er zijn veel Amerikaanse rechters die niet worden gekozen maar benoemd. Bovendien compenseert het afleggen van verantwoording aan de kiezer dat de Amerikaanse rechters beschikken over buitengewone macht.

In het volgende nummer

- Juridische toelaatbaarheid van het noemen van namen
- Verordening buitengerechtelijke stukken

Recht

- 127** Gelijke behandeling m/v bij de arbeid
Marlies Vegter
- 135** Implementatie vestigingsrichtlijn advocaten
Auke Baas

Praktijk

- 139** **Column**
Cave canem
René Klomp
- 140** Amerikaanse rechters: democratische basis voor ruim mandaat
Peter Vermij
- 144** Gedragsrecht, ons zorgenkind
prof. mr. L.H.A.J.M. Quant
- 149** **De bijzondere zaak van...**
René de Groot: advocaat en wolf
Jan Pieter Nepveu
- 151** **Iks ging weer eens pleiten**
Leo van Osch
- 154** **Reacties**
Beverluis misses the point
Knevelen of keuvelen

155 In het nieuws

Van de Orde

- 125** Van de deken: scherp stellen
- 157** Orde-nieuws
- 158** Agenda
- 159** Permanente opleiding
- 161** Personalía

163 Disciplinaire beslissingen

Opinie? Kritiek?

Mail uw reacties op het gebodene naar:

Advocatenblad@ebi.nl

81e jaargang – 23 februari 2001 – nr. 4
Verschijnt elke twee weken

Het Advocatenblad is het officiële orgaan van de Nederlandse Orde van Advocaten en wordt uitgegeven door Elsevier bedrijfsinformatie bv. De inhoud wordt samengesteld door de van de Orde onafhankelijke redactie, behalve de rubrieken Van de Orde en Disciplinaire Beslissingen.

Redactie

mr. A.S. Fransen van de Putte
mr. P. Habermehl
mr. W. Heemskerk
dr. L. Hesselink
mr. A.A.M. van der Meer
mr. M. Middeldorp
mr. L.N.J.B. van Osch
mr. M. Perfors
mr. M. Ynzonides

Bladmanagement

mr. P. Habermehl
mr. L.N.J.B. van Osch
mr. M. Ynzonides
dr. L. Hesselink (Elsevier)
dr. H. Buskes (Orde van Advocaten)

Eindredactie

Linus Hesselink

Redactionele bijdragen

t.a.v. L. Hesselink
Elsevier bedrijfsinformatie bv.
Postbus 16500, 2500 BM Den Haag
tel. 070-4415226
fax 070-4415919
email: l.hesselink@ebi.nl
Bezoekadres: Benoordenhoutseweg 46, Den Haag
Zie www.elsevierjuridisch.nl

Bijdragen voor het Orde-deel

Nederlandse Orde van Advocaten,
Postbus 30851, 2500 GW Den Haag,
tel. 070-3353535, fax 070-3353531.
Zie ook: www.advocatenorde.nl

Beeld

Vormgeving: VILLA Y, Andre Klijsen
Tekeningen: Floris Tilanus, Ron van Dalen
De Pinguïn: W.C. van Manen, Stichting
Advocaten voor Advocaten

Lay-out

Dimitry de Bruin, Den Haag

Correctie

Irene Groothedde, Amsterdam

Druk

Drukkerij Groen bv, Leiden

Advertenties

Brouwer's Direct Marketing bv
Postbus 90, 2380 AB Zoeterwoude
tel. 071-5897621, fax 071-5890580
e-mail: bdmbv@euronet.nl
Advertentietarieven op aanvraag
Personeelsadvertenties: f 3,55 per mm bij een
kolombreedte van 40 mm
Inzendtermijn afl. 5: 23 februari 2001
afl. 6: 9 maart 2001

Abonnementen

Alle *advocaten*, leden van de Nederlandse Orde van Advocaten, ontvangen het blad gratis. Voor adreswijzigingen kunnen zij terecht bij de Nederlandse Orde van Advocaten, Postbus 30851, 2500 GW Den Haag (Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag), tel. 070-3353535, fax 070-3353531. *Niet-leden* betalen f 290 of € 131,60 per jaar (incl. BTW, verzendkosten en jaarband). Studenten 50% korting. Abonnementen kunnen schriftelijk worden opgezegd tot uiterlijk twee maanden voor beëindiging van het lopende abonnement. Elsevier Klantenservice verzorgt de abonnementsadministratie voor niet-leden: Elsevier bedrijfsinformatie bv, afdeling Klantenadministratie, postbus 808, 7000 AV Doetinchem. Tel. 0314-358358, fax 0314-349048, e-mail: klantenservice@ebi.nl
Losse nummers: f 15

© Alle rechten voorbehouden. Niets uit dit blad mag worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever. Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 *Auteurswet*) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Van de deken Scherp stellen

mr. M.W. Guensberg

Uit onze persoonlijke contacten met politici blijkt dat de balie kampt met een verkeerd imago. De politiek heeft een onscherp beeld van de advocatuur en laat zich leiden door de generalisatie dat advocaten geldwolven zijn die hun maatschappelijke verantwoordelijkheid niet kennen en dat zij ontoegankelijk zijn voor de gewone burger. Binnen de balie wordt veel gehoord dat wij ons niets van dergelijke kritiek moeten aantrekken. Advocaten hebben al duizenden jaren een slecht imago en dat hoort er dus kennelijk bij, zegt men. De slechte reputatie is voor een deel het logische gevolg van de omstandigheid dat onze beroepsgroep bestaat uit personen die partij kiezen voor de een en dus vaak tegen de ander. Je maakt aldus evenveel vrienden als vijanden en dat klinkt natuurlijk door in de publieke opinie.

Toch vind ik dat we moeten werken aan een scherper en dus ook eerlijker beeld. De onzuivere beeldvorming is namelijk een bedreiging voor de instandhouding van de wezenskenmerken van ons beroep. De behartiging van het belang van de rechtzoekenden en van alle leden van de beroepsgroep wordt gehinderd door het feit dat onze gesprekspartners in de politiek een volstrekt verkeerde perceptie hebben van wat advocaten zijn en wat advocaten voorstaan. Dat is deels verwijtbaar aan onze gesprekspartners. Men zou beter kunnen en moeten weten. Maar in zeker niet onbelangrijke mate is de beeldvorming terug te voeren op de weinig ingetogen wijze waarmee enkelen onder ons zich uiten in de media. Hun sterke neiging om zichzelf in het middelpunt van de aandacht te plaatsen door te koketteren met hun inkomen is bijvoorbeeld destructief voor het beeld van de advocatuur. Dat geldt ook voor het uitstralen van zelfingenomenheid als een verdachte niet door gedegen advocatenwerk maar als gevolg van een vormfout van het Openbaar Ministerie (terecht) vrijuit gaat.

Een andere minder gelukkige en verwarrende eigenschap van enkele vakgenoten is dat ze er, vaak

Mede doordat enkele advocaten koketteren met hun inkomen of er prat op gaan dat ze niet procederen, hebben politici een verkeerd beeld van advocaten

in het begin van hun carrière, prat op gaan dat ze nooit meer procederen of procesgerelateerd werk doen. Ik vraag me af of dat in veel gevallen waar is en verbaas me erover dat sommigen er trots op kunnen zijn dat ze de kern van een door henzelf vrijwillig gekozen vak verloochemen. Het gevolg is wel dat de Orde in de strijd tegen een selectieve meldplicht voor advocaten de grootste moeite heeft om duidelijk te maken dat advocatenwerk bijna altijd procesgerelateerd werk is.

Praktisch alle andere advocaten zondigen niet tegen de regel dat ingetogenheid de voorkeur verdient. Loyaliteit aan de belangen van hun cliënt gaat bij hen voor en ze komen helemaal niet toe aan uitvergroting van hun ego in de publiciteit. Men aanvaardt de professionele én maatschappelijke verantwoordelijkheid die onverbrekkelijk verbonden is met een zichzelf respecterende beroepsgroep. Verwelend genoeg overheerst in het beeld van de balie niet de pluriforme en zeker achtenswaardige meerderheid maar wel de eerder besproken zeer kleine minderheid.

Het speelveld van de Orde als zelfregulerend openbaar lichaam in een wereld van marktwerking en politiek is niet groot. Nu minderheden binnen de beroepsgroep dat veld meer en meer onbespeelbaar maken ontstaan er risico's. De Orde en de advocatuur worden nu eenmaal meer afgerekend op het beeld van de werkelijkheid dan op de werkelijkheid zelf. Ter wille van het behoud van ons verschoningsrecht en van ons procesmonopolie en tegelijkertijd van een goed bereikbare rechtsbijstand door advocaten moeten we 'het spel' niet lastiger maken dan het al is.

Ik roep u dus op om met meer terughoudendheid te spreken over uw grootse daden en over uw inkomen. Bovendien zou het prettig zijn als wel naar voren kwam dat u oog hebt voor het rechtstatelijke en maatschappelijke belang van ons vak. Misschien kunnen wij op die manier het beeld weer scherp stellen.

UNIVERSITAIR JURIDISCH PAO

Juridisch Postacademisch Onderwijs

Met een lange traditie in academisch onderwijs van hoog niveau, is de universiteit de aangewezen instelling voor postacademisch onderwijs.

De juridische faculteit is in staat wetenschappelijk onderzoek te combineren met praktijkervaringen. Bijna alle docenten zijn immers ook in die praktijk werkzaam.

Bovendien bestaat het cursusaanbod alle rechtsgebieden.

De nieuwe voorjaarsbrochures zijn verkrijgbaar bij onderstaande adressen.

Juridisch Postacademisch Onderwijs.

De perfecte combinatie van praktijk en wetenschap.

*Eijkensuniversiteit Groningen
Juridisch Contractonderwijs*

Tel: 050-363 5748
Fax: 050-363 7406
E-mail: PAO@rechtsw.rug.nl

*Universiteit Maastricht
Juridisch PAO*

Tel: 043-388 3273
Fax: 043-321 8655
E-mail: Marlie.Sprengers@
fchur@r.unima.nl

Vrije Universiteit Amsterdam

Tel: 020-444 6255
Fax: 020-444 6210
E-mail: pao@rechtsw.vu.nl

*Universiteit Utrecht
Juridisch PAO*

Tel: 030-253 7021
Fax: 030-253 8410
E-mail: JPAO@law.uu.nl

Universiteit Leiden

Tel: 071-527 8666
Fax: 071-572 7895
E-mail: pao@law.leidenuniv.nl

*Universiteit van Amsterdam
Eggen Instituut*

Tel: 020-525 3407
Fax: 020-525 3307
E-mail: pao@jur.uva.nl

*Katholieke Universiteit Nijmegen
Centrum voor Postdoctoraal
Onderwijs*

Tel: 024-361 1960
Fax: 024-361 1733
E-mail: pao@cpo.kun.nl

Katholieke Universiteit Eindhoven

Tel: 013-466 2139
Fax: 013-466 3143
E-mail: JUR.PAO@kub.nl

*Erasmus Universiteit Rotterdam
Opleidingscentrum voor Recht en
Praktijk*

Tel: 010-408 1597
Fax: 010-453 0309
E-mail: erp@fmg.eur.nl

Recht

Overzicht 2000

Gelijke behandeling m/v bij de arbeid

Afgelopen jaar is er veel gebeurd op het terrein van de gelijke behandeling van mannen en vrouwen in het arbeidsproces. Marlies Vegter schetst de relevante rechterlijke uitspraken en stipt de nationale en Europese wetgeving aan.

mr. drs. M.S.A. Vegter
onderzoeker aan de VU Amsterdam

Illustraties: Sylvia Weve

Belangrijke rechtspraakthema's van het afgelopen jaar waren: de gelijke behandeling in aanvullende pensioenregelingen, discriminatie op grond van zwangerschap en/of moederschap, deeltijdwerk, positieve discriminatie en het recht op gelijk loon voor gelijkwaardige arbeid. Op het gebied van wetgeving springen in het oog het wetsvoorstel inzake arbeid en zorg, het wetsvoorstel tot wijziging van de bewijslast in geval van discriminatie en de wet waarbij de verjaringstermijn van twee jaar in geval van discriminatie wordt geschrapt. Ten slotte is ook op EG-niveau hard gewerkt aan antidiscriminatie wetgeving. Opvallend daarbij is echter dat nu juist discriminatie naar sekse (vooralsnog) buiten beschouwing is gelaten.

Deeltijdwerk

Vrouwen werken vaker in deeltijd dan mannen. In de traditionele rolverdeling zorgen zij ook vaker meer voor kinderen dan hun (werkende) echtgenoten. De wetgever onderkent het belang van het combineren van arbeid en zorg, ook omdat de deelname van parttime werkende vrouwen aan het arbeidsproces vanuit economisch oogpunt nuttig is. Om die deelname te stimuleren is per 1 juli 2000 de Wet aanpassing arbeidsduur (WAA) in werking getreden.

De WAA geeft werknemers die minimaal één jaar in dienst zijn het recht om binnen bepaalde grenzen een vermindering of een uitbreiding van hun arbeidsduur te verlangen. Het recht geldt niet ingeval een werkgever zwaarwegende bezwaren heeft tegen de aan-

De rechter zal conflicten over spreiding van werkuren niet anders beoordelen dan voor de WAA

passing. Daarbij kan, ten aanzien van vermindering van het aantal uren, gedacht worden aan ernstige problemen bij de herbezetting van uren, veiligheidsproblemen of moeilijkheden van roostertechnische aard. Bij vermeerdering kunnen de bezwaren onder meer van ernstige financiële of organisatorische aard zijn of betrekking hebben op het niet voorhanden zijn van voldoende werk en/of het ontoereikend zijn van de formatie-ruimte of personeelsbegroting. Voor de vaststelling van de werktijden in geval van wijziging van de arbeidsduur geldt niet het criterium van de zwaarwegende bezwaren, doch is uitgangspunt dat de werkgever de door de werknemer gewenste spreiding van de uren over de week kan wijzigen, indien hij daarbij een zodanig belang heeft dat de wens van de werknemer daarvoor naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid moet wijken. Hierbij moet dus een belangenafweging worden toegepast, waarbij de belangen van partijen in beginsel van gelijk gewicht zijn.

De WAA heeft veel aandacht getrokken in de literatuur.¹ De doelstelling van de wet bleek zowel zeer positieve (eindelijk aandacht voor de combinatie van werk en zorg) als zeer negatieve emoties (inbreuk op vrijheid van de werkgever) op te roepen. Kritiek was er vanuit beide kampen op diverse technische aspecten van de wet. Gezien deze ruime aandacht voor de WAA werd reikhalzend uitgezien naar de eerste uitspraak onder deze wet. Deze is inmiddels verschenen en is gedaan door de kantonrechter te Zwolle op 12 oktober 2000.² Het betrof een werknemster in de thuiszorg die haar arbeidsduur van 24 uur naar 20 of 16 uur wilde terugbrengen in verband met de zorg voor haar kind, waarbij zij te kennen gaf op drie dagen te willen werken. De werkgever stemde in met de vermindering van de arbeidsduur, doch wenste dat de werknemster op vijf halve dagen beschikbaar zou zijn. De kantonrechter ging de bezwaren van de werkgever tegen het werken op twee en een halve dag uitgebreid langs om deze ten slotte alle te verwerpen. Van belang daarbij is dat de kantonrechter erkende dat de gewenste uren-spreiding voor de werkgever (enige) extra kosten met zich zou brengen omdat hij noodzaak zou zijn een extra kracht in dienst te nemen die gedeeltelijk op dezelfde tijden zou moeten werken als werknemster. Beiden zou-

den namelijk aanwezig moeten zijn bij het werkoverleg op dinsdagmiddag. De kantonrechter merkte in dit verband echter op dat dergelijke kosten door de wetgever uitdrukkelijk waren voorzien bij de invoering van de WAA, zodat hierin geen argument gelegen was om het verzoek van de werknemster af te wijzen. Wel bepaalde de rechter dat de werknemster geen vaste werktijden kon verlangen, maar moest instemmen met een inroostering waarbij aanvangs- en eindtijden binnen een bandbreedte van enkele uren konden variëren.

De redenering van de kantonrechter sluit keurig aan bij het systeem van de WAA en volgt overigens de al in eerdere rechtspraak, gewezen voor invoering van de WAA, uitgezette lijn. Ook daarin werd veelal een vergelijkbare afweging van de belangen van werkgever en werknemer toegepast. Een voorbeeld daarvan is te vinden in de uitspraak van de kantonrechter te Gouda van 15 juli 1999.³ Daarin was een vergelijkbare casus aan de orde, waarin een werknemster ook op twee en een halve dag wilde werken en de werkgever de voorkeur gaf aan vijf halve dagen. In die zaak vond de rechter evenwel, anders dan in de zaak uit Zwolle, de belangen van de werkgever zwaarder wegen.

Gezien deze rechtspraak lijkt de verwachting gewettigd dat de beoordeling van de rechter van conflicten over de spreiding van uren over de week in de toekomst niet anders zal geschieden dan in het verleden. Komen de meer technische aspecten van de WAA aan de orde – zoals de eisen die gesteld mogen worden aan een kleine werkgever⁴, wat rechtens is als een werknemer binnen twee jaar meer dan één keer om aanpassing van de arbeidsduur verzoekt⁵ enzovoort – dan zullen de rechters niet kunnen teruggrijpen op eerdere uitspraken. Vooralsnog hebben dergelijke kwesties de rechtszaal evenwel nog niet bereikt.

Op een andere wijze kwam deeltijdwerk aan de orde in de uitspraak van de Rechtbank Amsterdam van 4 oktober 2000.⁶ Daarin ging het niet om het recht op deeltijdwerk, maar om onderscheid tussen voltijders en deeltijders. Deeltijders ontvingen van de bloemenvveiling Aalsmeer in geval van ziekte enkel het loon over het aantal overeengekomen uren en niet over het aantal meeruren dat zij gemiddeld maakten, dit terwijl zij op structurele

1 O.a. P.C. Vas Nunes, 'De WAA: gedachten van een werkgeversadvocaat', *SMA* 2000, p. 6-13; E.M. Kneppers-Heynert, 'De Wet aanpassing arbeidsduur: over dromen en daden, wetten en praktische bezwaren', *Sociaal Recht* 2000, p. 127-132; D.J.B. de Wolff, 'Wet aanpassing arbeidsduur: nodeloos ingewikkeld, maar wel noodzakelijk', *Sociaal Recht* 2000, p. 253-256 met naschrift van E.M. Kneppers-Heynert op p. 256; J.J. Willemsen, 'Wet aanpassing arbeidsduur', *ArbeidsRecht* 2000, p. 28-31; R.M. Beltzer en M. van Eck, 'Nieuwe wet voor meer of minder werken', *Advocatenblad* 2000, p. 238-241.

2 *JAR* 2000, 231.

3 *JAR* 1999, 184.

4 De WAA geldt niet voor werkgevers met minder dan tien werknemers. Wel moeten zij een eigen regeling opstellen.

5 Art. 2 lid 2 WAA bepaalt dat een werknemer slechts eens per twee jaar een aanpassingsverzoek mag indienen, maar stelt voorts dat na afhandeling van een verzoek binnen twee jaar een nieuw verzoek kan worden gedaan. De vraag is dan of dit ook na een kortere periode, bijvoorbeeld zes maanden, kan of niet en wat de consequenties voor de werkgever zijn als hij niet op een dergelijk tweede verzoek reageert.

6 *JAR* 2000, 232.

Omdat de structurele meeruren van de deeltijders bij ziekte buiten beschouwing bleven ontvingen zij minder loon dan voltijders

basis meer uren werkten dan overeengekomen. Bovendien ontvingen voltijders in geval van meeruren een overwerktoeslag, terwijl de deeltijders die enkel kregen ingeval zij meer dan acht uur op een dag werkten. Zowel de kantonrechter als de rechtbank oordeelden dat de bloemenveiling aldus in strijd handelde met art. 7:648 BW. Uitgangspunt is, aldus de rechtbank, dat voor hetzelfde aantal uren, gewerkt binnen een bepaalde periode, de totale beloning gelijk moet zijn, ongeacht of een gewerkt uur voor de ene werknemer wel en voor de andere niet binnen de contractuele arbeidsduur valt. Krijgt een voltijder in geval van ziekte alle uren vergoed en de deeltijder alleen zijn contractuele arbeidsduur, dan is er sprake van een ongeoorloofd onderscheid.

Cruciaal hier is dat er sprake was van structurele meeruren van de deeltijders. In feite was hun contractuele arbeidsduur door de feitelijke omstandigheden gewijzigd (vergelijk art. 7:610b BW). Op zichzelf is het immers sinds het arrest-Helmig van het Hof van Justitie van de EG⁷ geoorloofd om deeltijders eerst een overwerktoeslag te betalen als zij de arbeidsduur van de voltijders hebben volgemaakt. Door deze lijn te volgen handelde de bloemenveiling dan ook niet in strijd met het gelijkheidsbeginsel. Wat het onderscheid in dit geval echter ontoelaatbaar maakte, was dat de – structurele – meeruren van de deeltijders in geval van ziekte eenvoudigweg buiten beschouwing bleven, zodat zij, ook indien zij een gelijk aantal uren werkten als voltijders, een lagere beloning ontvingen, zowel over het aantal uren gelegen onder de acht uur per dag als over het aantal uren dat de reguliere werkdag overschreed.

Pensioen

Op het gebied van pensioen is het afgelopen jaar veel te doen geweest. Een belangrijke, nog steeds spelende kwestie is in hoeverre vrouwen met terugwerkende kracht deelname kunnen verlangen c.q. aanspraak kunnen maken op een bedrijfstak- of ondernemingspensioenregeling, voor de periode waarin zij vanwege deeltijdwerk, uitsluiting van (gehuwde) vrouwen, ongelijke pensioenleeftijden, ongelijke entreevereisten et cetera niet aan zo'n regeling konden deelnemen. Met name doet zich de vraag voor in hoeverre dergelijke pensioenaanspraken verjaard zijn.⁸

Deze problematiek is een uitvloeisel van de uitspraken van het EG-hof in de zaken-Barber,⁹ -Vroege en -Fisscher.¹⁰ Zoals wellicht bekend besliste het HvJ EG in Barber dat het beginsel van gelijke behandeling van man en vrouw ook geldt voor aanvullende pensioenregelingen. Omdat de EG zelf in deze kwestie nogal wat onduidelijkheid had veroorzaakt door in haar wetgeving de gelijke behandeling in aanvullende pensioenregelingen pas te verlangen vanaf 1993,¹¹ beperkte het HvJ EG de werking van het arrest-Barber tot aanspraken vanaf de datum van het arrest, zijnde 17 mei 1990. In Vroege en Fisscher nuanceerde het HvJ EG deze uitspraak evenwel door te stellen dat onderscheid op grond van sekse dat tot uitsluiting van deelname aan de pensioenregeling had geleid, anders dan onderscheid dat consequenties had gehad voor de (hoogte van de) pensioenuitkeringen – de vorm van onderscheid die in Barber aan de orde was – diende te worden gerepareerd met terugwerkende kracht tot 8 april 1976. Reeds in het arrest-Bilka¹² was namelijk beslist dat het recht op deelname aan een aanvullende pensioenregeling onder het recht op gelijke beloning van art. 119 (oud) EG-Verdrag viel, op welk recht EG-burgers zich sinds 1976 rechtstreeks, voor hun nationale rechter, konden beroepen.¹³ Met andere woorden, met betrekking tot aansluiting hadden de pensioenuitvoerders (en lidstaten) kunnen weten waar zij aan toe waren.

De vraag die vervolgens rees was in hoeverre pensioenuitvoerders werknemers die alsnog met terugwerkende kracht aansluiting bij een pensioenregeling claimden, konden tegenwerpen dat hun vordering verjaard was. Op grond van het Europese recht geldt dat verjaringstermijnen worden bepaald door het nationale recht met dien verstande dat nationale termijnen de uitoefening van het EG-recht niet illusoir mogen maken en dat deze termijnen niet ongunstiger mogen zijn dan termijnen die gelden voor vergelijkbare nationale vorderingen welke niet te herleiden zijn tot het EG-recht. In het Nederlandse recht deed zich met name de vraag voor welke verjaringstermijn geldt voor vorderingen tot pensioenreparatie. In de lagere rechtspraak werden hierover verschillende oordelen gegeven, waarbij de gehanteerde verjaringstermijn, ook afhankelijk van de vraag of oud of nieuw BW

7 JAR 1995, 36.

8 Zie voor een overzicht A.G. Veldman, 'Stille strijd rond het (Europese) recht op pensioenreparatie', *Sociaal Recht* 2000, p. 327-332.

9 HvJ EG 17 mei 1990, *Jur.* 1990, p. I-1889.

10 HvJ EG 28 september 1994, *Jur.* 1994, p. I-4541 en *Jur.* 1994, p. I-4583.

11 In de richtlijn op het gebied van gelijke behandeling in de bovenwettelijke sociale zekerheid (de zogeheten vierde richtlijn), richtlijn 86/378/EG van 24 juli 1986, *PbEG* 1986 L 225, p. 40.

12 HvJEG 13 mei 1986, *Jur.* 1986, p. 1607.

13 Namelijk sinds het arrest-Defrenne II, HvJEG 8 april 1976, *Jur.* 1976, p. 455.

Recht

van toepassing was, varieerde van vijf tot dertig jaar.¹⁴

Uiteindelijk heeft de Hoge Raad op 3 december 1999 een oordeel gegeven over deze kwestie.¹⁵ In de zaak-Rosendal/Innovam besliste het rechtscollege dat de vordering van Rosendal om met terugwerkende kracht opgenomen te worden bij de pensioenregeling moest worden aangemerkt als een vordering tot betaling van schadevergoeding. Dat betekende dat de lange verjaringstermijn van dertig jaar van toepassing was, zodat Innovam Rosendal alsnog tot de regeling moest toelaten vanaf 1980 (het eerstmogelijke toelatingsjaar rekening houdend met een entreevereiste van twee jaar). Dit arrest heeft evenwel alleen betrekking op oud BW. Daarom is ook thans nog niet duidelijk welke verjaringstermijn onder nieuw BW geldt. Aannemende dat de vordering tot aansluiting ook onder nieuw BW als een vordering tot schadevergoeding moet worden beschouwd, zou een termijn

van twintig jaar gelden alsmede het vereiste dat binnen vijf jaar na het bekend worden van de schade een vordering moet worden ingesteld (art. 3:310 BW). Het wachten is nu op een uitspraak hierover.

Intussen heeft het HvJEG echter niet stilgezeten en in een Engelse zaak bepaald dat nationale termijnen die bepalen dat de vordering tot aansluiting bij een pensioenregeling alleen betrekking kunnen hebben op de laatste twee jaar voor instelling van de vordering, in strijd zijn met het EG-recht.¹⁶ Het gevolg van dergelijke termijnen zou namelijk zijn dat niet alle perioden waarin gewerkt is kunnen meetellen voor de berekening van de pensioenuitkeringen, zelfs niet waar het gaat om toekomstige pensioenuitkeringen, dat wil zeggen die uitkeringen die betrekking hebben op perioden gelegen na het instellen van de vordering. Ook voor Nederland kan deze uitspraak relevant zijn. Ook hier kan zich immers de situatie voordoen dat eerdergenoemde verjaringstermijnen (twintig en vijf jaar) beletten dat reeds gewerkte perioden meetellen bij het vaststellen van toekomstige pensioenaanspraken. In een dergelijk geval zouden deze termijnen op grond van het EG-recht buiten beschouwing gelaten moeten worden.

Het gaat hierbij overigens steeds om vorderingen tot aansluiting met terugwerkende kracht bij een pensioenregeling die voorheen aansluiting van vrouwelijke werknemers geheel of ten dele uitsloot. De recente rechtspraak van Hoge Raad en HvJEG biedt geen soelaas voor die werkneemsters die zich wel bij een regeling konden aansluiten, maar een lager pensioen krijgen dan hun mannelijke collega's als gevolg van ongelijke pensioenleeftijden in het verleden en die niet tijdig een rechtsoverdracht hebben ingesteld. Voor hen geldt nog steeds de beperking in de tijd van Barber, zoals onder meer blijkt uit een uitspraak van de Rechtbank Den Haag van 1 september 1999.¹⁷

Tot slot is nog relevant dat nationale wetgeving wel mag bepalen dat pensioenuitvoerders alsnog aansluiting vanaf 1976 of zelfs nog vanaf een eerdere datum mogelijk moeten maken. Voor zover dit de mededinging tussen ondernemingen verstoort, geldt dat het economische doel van art. 119 (oud) EG-Verdrag in dezen ondergeschikt is aan het

¹⁴ Zie o.a. Ktr Rotterdam 15 september 1995, *JAR* 1995, 205; Ktr Utrecht 22 mei 1996, *JAR* 1996, 175; Rb Den Haag 16 april 1997, *JAR* 1997, 162.

¹⁵ *JAR* 2000, 17; *RudW* 1999, 187.

¹⁶ HvJEG 16 mei 2000, *JAR* 2000, 153.

¹⁷ *JAR* 2000, 10.

Gecorrigeerd naar functie- en persoonskenmerken resteert een beloningsverschil van zeven procent, dat het gevolg kan zijn van seksdiscriminatie

sociale doel ervan, te weten de gelijke behandeling van mannen en vrouwen, welk doel 'de uitdrukking vormt van een fundamenteel mensenrecht.'¹⁸

Gelijke beloning

Veel aandacht was er in 2000 voor gelijke beloning, zowel voor gelijke beloning van man en vrouw als voor gelijke beloning voor werk van gelijke waarde in het algemeen, ongeacht geslacht.¹⁹ Het beginsel dat vrouwen recht hebben op een gelijke beloning indien zij werk verrichten vergelijkbaar met dat van mannelijke collega's vindt zijn basis in het algemene artikel inzake gelijke behandeling, art. 7:646 BW en in art. 141 EG-Verdrag (voorheen art. 119). Een uitspraak hierover werd in november 1999 gewezen door de Rechtbank Amsterdam met betrekking tot inschaling in het onderwijs.²⁰ De kwestie betrof een docente edelsmeden die minder verdiende dan haar mannelijke collega omdat zij, aldus haar werkgever, minder relevante werkervaring meebracht. De rechtbank oordeelde dat er sprake was van indirecte discriminatie, nu vrouwen veel vaker dan mannen hun loopbaan onderbreken om voor kinderen te zorgen. De werkgever had hiermee rekening moeten houden en de ervaring van de docente als zelfstandig edelsmid en als opvoeder gedeeltelijk moeten meetellen bij de inschaling. Inschaling op hetzelfde niveau als de mannelijke collega was evenwel niet vereist.

Het leveren van het bewijs dat er sprake is van ongelijke beloning kan lastig zijn ingeval een functiewaarderingssysteem ontbreekt. In een zaak betreffende Hoffmann Bedrijfsrecherche was aangetoond dat de kans dat er sprake was van ongelijke beloning, vijftig procent was. De Commissie gelijke behandeling en de kantonrechter legden het bewijsrisico bij de werkgever en oordeelden dat er sprake was van ongelijke beloning, nu het ontbreken van een functiewaarderingssysteem in de risicofeer van de werkgever viel. Rechtbank en Hoge Raad vonden evenwel dat een kans op vijftig procent ongelijke beloning onvoldoende onderbouwing vormde voor toewijzing van de loonvordering en gunden het voordeel van de twijfel aldus aan de werkgever.²¹

Het HvJEG oordeelde op 30 maart 2000²² – nogmaals²³ – dat bij een loonvergelijking de onderdelen waaruit het loon bestaat met elkaar vergeleken moeten worden en niet het totaalpakket. Daarbij geldt dat een toeslag voor het werken op ongunstige uren als een loononderdeel moet worden aangemerkt. De waarde in geld van arbeidstijdverkortingsvormt echter geen onderdeel van het loon, doch een arbeidsvoorwaarde in de zin van richtlijn 76/207/EEG. Deze dient dan ook niet in een loonvergelijking te worden betrokken, maar kan eventueel wel een rechtvaardigingsgrond vormen voor een verschil in beloning.

Dat aandacht voor beloningsverschillen tussen man en vrouw geen overbodige luxe is, blijkt overigens uit het 'Plan van aanpak gelijke beloning', dat staatssecretaris mevrouw Verstand in 2000 naar de Tweede Kamer heeft gestuurd.²⁴ Onderdeel van het plan vormen drie onderzoeksrapporten, waarvan er een betrekking heeft op beloningsverschillen tussen mannen en vrouwen.²⁵ Uit het rapport blijkt dat vrouwen in het bedrijfsleven gemiddeld 23 procent minder verdienen dan mannen. Gecorrigeerd naar functie- en persoonskenmerken resteert een beloningsverschil van zeven procent dat mogelijk wordt verklaard door seksdiscriminatie. De staatssecretaris beoogt dit verschil aan te pakken door middel van voorlichting en deskundigheidsbevordering en, zo nodig, door het stellen van wettelijke eisen ten aanzien van het seksneutraal zijn van functiewaarderingssystemen, het houden van gerichte nalevingsonderzoeken in sectoren met hogere beloningsverschillen dan gemiddeld en uitbreiding van de onderzoeksbevoegdheden van de Commissie gelijke behandeling.

Zwangerschap/moederschap

Zwangerschap blijft aanleiding geven voor juridische procedures, met name in kwesties rondom aanstelling en ontslag. Aan het HvJEG werd de vraag voorgelegd of een werkgever gerechtigd is te weigeren een zwangere vrouw in dienst te nemen indien reeds vaststaat dat zij in de begintijd de functie niet zal kunnen uitoefenen vanwege haar zwangerschap. Het HvJEG oordeelde van niet, waarbij onder meer een rol speelde dat het ging om een functie voor onbepaalde tijd.²⁶ Verder

18 HvJEG 10 februari 2000, *JAR* 2000, 103.

19 Nu dit artikel de gelijke behandeling van mannen en vrouwen betreft, zal hierop niet verder worden ingegaan. Zie hierover mr. P.C. Vas Nunes, 'Geen geze...', iedereen gelijk,' in *ArbeidsRecht* 2000-53.

20 *JAR* 2000, 25.

21 Hoge Raad 25 februari 2000, *JAR* 2000, 83.

22 *JAR* 2000, 123.

23 Zie ook HvJEG 17 mei 1990, *Jur.* 1990, p. I-1889 (Barber).

24 *Kamerstukken II* 1999/2000, 27 099, nr. 1.

25 *De positie van mannen en vrouwen in het bedrijfsleven en de overheid* 1999, Den Haag 2000: ministerie van SZW Arbeidsinspectie.

26 HvJEG 3 februari 2000, *JAR* 2000, 65 (Mahlburg).

**Een werkneemster
hoeft zwangerschap
tijdens een
sollicitatiegesprek
niet te onthullen,
ook niet onder
dreiging met een
beroep op bedrog**

merkte het HvJEG op dat de financiële gevolgen voor de werkgever geen weigering kunnen rechtvaardigen, omdat deze onlosmakelijk verbonden zijn aan de afwezigheid wegens zwangerschap en daarmee aan de zwangerschap zelf.

Ondanks deze – en vergelijkbare²⁷ – uitspraken billijkte de kantonrechter Amsterdam een vernietiging van de arbeidsovereenkomst wegens dwaling door een werkgever die een sollicitante had aangenomen die kort na haar aanstelling meedeelde zwanger te zijn en daarom niet aanwezig te kunnen zijn in de zomermaanden.²⁸ Haar aanwezigheid in deze periode was cruciaal voor de werkgever, hetgeen ook besproken was tijdens het sollicitatiegesprek. De kantonrechter vond dat vernietiging van de arbeidsovereenkomst in dit geval gerechtvaardigd was omdat de werkneemster de werkgever had misleid.

Een dergelijke opvatting betekent evenwel dat feitelijk geen enkele bescherming meer wordt geboden tegen het niet aanstellen van een werkneemster vanwege zwangerschap. Een werkneemster kan dan immers, onder dreiging met een beroep op dwaling of bedrog, gedwongen worden in een sollicitatiegesprek te vermelden dat zij zwanger is. Vervolgens kan de werkgever besluiten haar niet aan te nemen. Het is dan aan de werkneemster te bewijzen dat het niet aanstellen op haar zwangerschap berustte, een bewijs waar zij vaak niet in zal slagen. Niet voor niets is reeds jaren geleden aangegeven dat een werkneemster tijdens een sollicitatiegesprek niet of niet naar waarheid hoeft te antwoorden op vragen omtrent een eventuele zwangerschap.²⁹

In een zaak die aan de Rechtbank Den Haag³⁰ werd voorgelegd, was zwangerschap reden voor ontslag tijdens de proeftijd. Dat het ontslag discriminatoir was, stond daarmee wel vast. De procedure had met name betrekking op de gevolgen ervan. De sanctie op een dergelijk ontslag is de vernietigbaarheid ervan, hetgeen in casu betekende dat de werkgever het loon moest doorbetalen over de resterende duur van de arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd. De kantonrechter had voorts een bedrag van 10.000 gulden toegekend vanwege het mislopen van de kans op verlenging van de arbeidsovereenkomst na afloop van het tijdelijke contract, dit omdat

partijen waren overeengekomen dat bij gebleken geschiktheid verlenging zou volgen. De rechtbank vond dit te ver gaan, mogelijk omdat de werkgever toch al ruim acht maanden salaris moest doorbetalen zonder dat hier een arbeidsprestatie tegenover stond. In elk geval oordeelde de rechtbank dat de verwachting dat de arbeidsovereenkomst verlengd zou worden onvoldoende reden was voor de toekenning van schadevergoeding vanwege het niet doorgaan ervan.

Bont maakte een werkgever in Schiedam het die een werkneemster belette om na haar zwangerschapsverlof voor de bedongen arbeidsduur van 32 uur terug te keren, omdat hij vreesde dat zij dit niet aan zou kunnen omdat zij nu twee kinderen had, Marokkaanse was en met een conservatieve/traditionele Marokkaanse man getrouwd was en naast haar werk de zorg voor haar gezin en huishouden had, hetgeen een te zware combinatie zou zijn. Zowel de Commissie gelijke behandeling als de kantonrechter oordeelde dat er sprake was van discriminatie, zowel naar geslacht als naar ras. Bij de uiteindelijk onvermijdelijk geworden ontbinding werd daarom door de kantonrechter een correctiefactor 2,5 gehanteerd bij vaststelling van de toe te kennen vergoeding.³¹

Van discriminatie ten aanzien van de arbeidsvoorwaarden op grond van zwangerschap is sprake indien geen roostervrije uren/ATV-dagen worden opgebouwd over de periode van het zwangerschapsverlof, waarbij van belang is dat deze uren/dagen moeten worden beschouwd als een looncomponent die een compensatie vormt voor minder te ontvangen loon door werknemers.³² Ook het komen te vervallen van vakantiedagen in het onderwijs door samenloop van zwangerschapsverlof en schoolvakantie kan niet door de beugel, zowel vanwege strijd met de vakantieregeling in het BW als vanwege strijd met het recht op gelijke behandeling m/v.³³

Opvallend was ten slotte de zaak waarin een werkgever tijdens het bevallingsverlof van een werkneemster een ontslagvergunning had aangevraagd bij de RDA op bedrijfseconomische gronden. Na deze aanvraag maar vóór het einde van het verlof meldde de werkneemster dat zij ziek was en dit nog wel enige tijd zou blijven na afloop van het verlof. De ontslagvergunning werd vervolgens verleend

27 Zie bijvoorbeeld HvJEG 8 november 1990, *NJ* 1992, 224 (Dekker).

28 *JAR* 2000, 155.

29 I.P. Asscher-Vonk en K. Wentholt, *Wet gelijke behandeling van mannen en vrouwen*, Deventer 1994, p. 109. Zie over de uitspraak van de kantonrechter Amsterdam ook R.M. Beltzer, 'Vernietiging van de arbeidsovereenkomst wegens zwangerschap: de kantonrechter verdwaald?', *Arbeid Integraal* 200, p. 116-118.

30 *JAR* 2000, 77.

31 Cgb 14 december 1999 en Ktr Schiedam 5 juli 2000, *JAR* 2000, 180.

32 Ktr Helmond 26 november 1999, *JAR* 2000, 53.

33 Ktr Middelburg 10 januari 2000, *JAR* 2000, 93 en Ktr Apeldoorn 7 juni 2000, *JAR* 2000, 157.

**Positieve
discriminatie lijkt
uitgestorven terwijl
vrouwen vaak
ondervertegen-
woordigd zijn**

Verschuiving bewijslast

Uit het persbericht van het Ministerie van Sociale Zaken

'Sinds 1 januari 2001 is in de Wet gelijke behandeling van mannen en vrouwen een nieuw artikel 6a opgenomen:

"Indien degene die meent dat te zijnen nadeel een onderscheid is of wordt gemaakt als bedoeld in deze wet, in rechte feiten aanvoert die dat onderscheid kunnen doen vermoeden, dient de wederpartij te bewijzen dat niet in strijd met deze wet is gehandeld."

Hierbij gelden o.a. de volgende voorwaarden:

De agerende partij kan ermee volstaan feiten te stellen waaruit de rechter het vermoeden kan afleiden dat onderscheid is

gemaakt tussen mannen en vrouwen; eiser hoeft dus geen feiten te stellen waaruit het onderscheid zelf rechtstreeks voortvloeit.

De eisende partij dient haar stellingen voldoende te motiveren; de ongefundeerde stelling: "ik ben gediscrimineerd" schiet tekort.

De feiten waaruit het vermoeden kan worden afgeleid moeten in rechte vast komen te staan; ze moeten door eiser worden bewezen in geval van voldoende gemotiveerde betwisting door verweerder.

Er zijn overigens Europese ontwikkelingen die noodzaken dat deze bewijsregel op termijn wordt uitgebreid naar non-discriminatiegronden als ras en etnische afstamming.'

en de werkgever beëindigde de arbeidsovereenkomst. De kantonrechter oordeelde dat het ontslag geldig was. Het opzegverbod tijdens zwangerschap(sverlof) en bevallingsverlof beschermt niet tegen het aanvragen van een ontslagvergunning tijdens het verlof, doch enkel tegen opzegging tijdens deze periode en tijdens de eerste zes weken na hervatting van het werk. De werkgever had echter niet in een van deze perioden opgezegd, maar tijdens ziekte. Het opzegverbod bij ziekte bood echter ook geen soelaas, omdat de werkneemster zich ziek had gemeld nadat een ontslaaanvraag was ingediend. Hier lijkt duidelijk sprake van ongelijke behandeling. Immers, alleen vrouwen kunnen te maken krijgen met ziekte als gevolg van zwangerschap en/of bevalling en hebben aldus behoefte aan ontslagbescherming in een dergelijke periode, een behoefte die niet geldt voor mannen en niet zwangere en/of pas bevallen vrouwen. Bovendien is de hier geschetste situatie strijdig met de bedoeling van het opzegverbod tijdens zwangerschap en verlof, te weten 'het voorkomen van nadelige gevolgen van ontslag voor de lichamelijke en geestelijke toestand van de zwangere en bevallen vrouw.'³⁴ Een wetswijziging lijkt dan ook aangewezen.³⁵

Positieve discriminatie

Het HvJEG heeft in 2000 in twee uitspraken nader uiteengezet binnen welke grenzen posi-

tieve discriminatie toelaatbaar is.³⁶ Conclusie hiervan is dat het in elk geval niet geoorloofd is om vrouwen automatisch voorrang te verlenen bij een sollicitatie. Voorrang bij gelijke geschiktheid is in beginsel toegestaan, doch enkel zolang afwijkingen van deze regel niet bij voorbaat zijn uitgesloten. Er moet enige ruimte zijn voor het naar voren schuiven van een mannelijke kandidaat indien individuele omstandigheden daartoe aanleiding geven. Verder moeten de selectiecriteria inzichtelijk zijn, zodat toetsbaar is of er geen sprake is van automatische voorrang op grond van geslacht. Een criterium als het beschikken over de vereiste 'objectiviteit' voldoet niet aan de vereiste inzichtelijkheid. Criteria die de selectieprocedure voor vrouwen op ongunstige wijze kunnen beïnvloeden – bijvoorbeeld diensttijd, leeftijd, gezinssituatie, deeltijdarbeid, onderbrekingen en vertragingen bij het halen van diploma's vanwege de zorg voor kinderen – mogen geheel of gedeeltelijk buiten beschouwing worden gelaten. Ook hierbij geldt dat dit wel op inzichtelijke en toetsbare wijze moet geschieden.

Voor het Nederlandse arbeidsrecht is de betekenis van deze uitspraken overigens beperkt. In elk geval in de marktsector lijkt positieve discriminatie een uitstervend of uitgestorven verschijnsel te zijn, gelet op het geheel ontbreken van rechtspraak hierover en op de afwezigheid van discussie in vakbladen

³⁴ Kamerstukken II 1996/1997, 25 263, nr. 3, p. 27.

³⁵ Ktr Rotterdam 13 maart 2000, *Rechtspraak Nemesis* 2000, 1215, met noot Anky Kloosterman.

³⁶ HvJEG 28 maart 2000, *JAR* 2000, 104 en HvJEG 6 juli 2000, *JAR* 2000, 194.

etc. Of dit terecht is, is zeer de vraag, gelet op de ondervertegenwoordiging van vrouwen in meerdere beroepsgroepen.³⁷

Wetgeving

Wat wetgeving betreft is de belangrijkste gebeurtenis in 2000 de indiening van het Wetsvoorstel arbeid en zorg bij de Tweede Kamer op 27 juni 2000.³⁸ Doel van de wet is het vergemakkelijken van de combinatie van arbeid en zorg en het bevorderen van blijvende deelname aan de arbeidsmarkt van vrouwelijke werknemers. De wet zal een bundeling worden van een aantal reeds bestaande regelingen zoals het calamiteitenverlof en het ouderschapsverlof en introduceert daarnaast enige nieuwe regelingen, waarvan de belangrijkste zijn een recht op maximaal tien dagen betaald (70 procent) zorgverlof per jaar, het recht op drie weken betaald adoptieverlof en het recht op twee dagen betaald kraamverlof voor partners. Revolutionair is het voorstel niet. Hoogstens kan gesproken worden van een voorzichtig stapje voorwaarts richting verdere ondersteuning van het combineren van werk en zorgtaken, waarbij dan met name het zorgverlof – dat overigens door de werkgever geweigerd kan worden in geval van zwaarwegende bedrijfsbelangen – een belangrijke vernieuwing vormt.³⁹

Verder is in 2000 het wetsvoorstel aangenomen tot wijziging van de bewijslast in geval van discriminatie.⁴⁰ De wet is in werking getreden op 1 januari 2001. De wet beoogt EG-richtlijn 97/80/EG inzake de bewijslast in gevallen van discriminatie op grond van het geslacht te implementeren

door middel van wijziging van de Wet gelijke behandeling m/v en art. 7:646 BW. Kern van de wet is dat indien iemand voor de rechter of een andere bevoegde instantie feiten aanvoert die een vermoeden van discriminatie op grond van geslacht doen ontstaan, de bewijslast naar de verwerende partij verschuift. Deze moet dan aantonen dat het beginsel van gelijke behandeling niet is geschonden.

De verjaringstermijn in de Wet gelijke behandeling voor het vorderen van gelijk loon is eindelijk verlengd van twee naar vijf jaar, de gewone termijn voor loonvorderingen, ten einde te voldoen aan de eisen van het EG-recht. De bewuste wetswijziging is inmiddels in het *Staatsblad* verschenen.⁴¹

Op EG-niveau zijn in het afgelopen jaar twee nieuwe antidiscriminatie-richtlijnen aangenomen, waarvan er één betrekking heeft op gelijke behandeling ongeacht ras of etnische afkomst en er één ziet op gelijke behandeling in het kader van bedrijf of beroep.⁴² De richtlijnen bevatten verderstrekkende bepalingen, met name ten aanzien van werkingssfeer en handhaving, dan tot nog toe het geval was in de richtlijnen op het gebied van seksdiscriminatie. Opvallend is dat discriminatie naar sekse in beide richtlijnen ontbreekt. Om de bescherming tegen deze vorm van discriminatie op te krikken naar een vergelijkbaar niveau is inmiddels wel een voorstel ingediend tot aanvulling van richtlijn 76/207/EEG inzake gelijke behandeling m/v. Te hopen is dat dit voorstel op dezelfde voortvarende wijze zal worden behandeld als de in 2000 aangenomen richtlijnen.

37 Zoals hoogleraren in het recht (4,9 procent vrouw in 1999), zie C. Prins en W. Witteveen, 'Hoogleraar in het recht m/m?', *NJB* 1999, p. 728-729 en de reactie daarop van I.C. van der Vlies, 'M/M verandert wel', *NJB* 1999, p. 729.

38 *Kamerstukken II* 1999/2000, 27 207, nrs. 1-3.

39 Zie voor veelal kritische besprekingen van het wetsvoorstel en de daaraan voorafgaande 'Nota arbeid en zorg' onder meer M.S.A. Vegter, 'Commentaar op de Nota Arbeid en Zorg', *Nemesis* 1999, p. 170-177; K. Boonstra, 'De concurrentiestrijd tussen arbeid en zorg', *Rechtshulp* 1999, p. 2-11; M. Driessen, 'De Nota arbeid en zorg: veel geschreeuw, weinig wol', *Sociaal Recht* 1999, p. 123-124.

40 *Staatsblad* 2000, 635.

41 *Staatsblad* 2000, 391; de wetswijziging is in werking getreden op 4 oktober 2000.

42 Richtlijn 2000/43/EG houdende toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht ras of etnische afstamming van 29 juni 2000, *PbEG* 2000 L 180/22 en richtlijn 2000/78/EG van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in bedrijf en beroep, *PbEG* L 303/16.

Recht Implementatie vestigingsrichtlijn advocaten

Het Luxemburgs beroep op gelijke behandeling en consumentenbescherming tegen de vestigingsrichtlijn advocaten werd door het Hof van Justitie in november afgewezen.¹ Er ontstaat een nieuwe categorie beroepsbeoefenaar, omdat de ontvangstaat slechts voorwaarden op maat mag stellen. Bij dit laatste speelt de nationale beroepsorganisatie een belangrijke rol, ook in de uitvoeringswetgeving waarvoor minister Korthals onlangs een voorstel indiende.

Auke Baas

Juridische Dienst van het Europees Parlement²

Richtlijn 98/5 werd op 16 februari 1998 door het Europees Parlement en de Raad vastgesteld.³ De richtlijn bevestigt dat elke advocaat het recht heeft om zich in een andere lidstaat onder zijn oorspronkelijke beroepstitel (*home title*) te vestigen en daar te praktiseren. Hij mag daar nagenoeg dezelfde werkzaamheden uitoefenen als de advocaten van de ontvangstaat. Zo mag hij mede adviezen geven in het recht van de ontvangstaat.

Belangrijk zijn echter de uitzonderingen en aanvullende verplichtingen die rekening houden met de specifieke situatie van deze advocaat. De advocaat moet duidelijk bekendmaken dat hij onder zijn *home title* optreedt en er zijn verder specifieke verplichtingen op het gebied van beroepsregels en tuchtrecht. Voorts mogen bepaalde bevoegdheden voorbehouden blijven aan advocaten van de ontvangstaat. Bij optreden in rechte kan de verplichting worden opgelegd om met een plaatselijke confrère samen te werken en bepaalde procedures (bijvoorbeeld cassatie) mogen voorbehouden blijven aan specialisten. Wel bestaat een vereenvoudigde procedure voor het verkrijgen van de titel van de ontvangstaat – zonder stages en examens – bij minimaal drie jaar praktijkvoering aldaar.⁴

Gelijke behandeling

Het belangrijkste middel van de Luxemburgse regering tegen de richtlijn was het argument dat ze in strijd zou zijn met art. 52 EG (thans art. 43 EG), de bepaling die de vrijheid van vestiging van EU-onderdanen op het grondgebied van andere lidstaten garandeert en wel 'overeenkomstig de bepalingen

welke door de wetgeving van het land van vestiging voor de eigen onderdanen zijn vastgesteld'.⁵

Het middel viel in twee onderdelen uiteen. Het eerste was dat deze bepaling gelijke behandeling voorschrijft en de migrerende advocaat gelijkstelt met zijn nationale evenknie. Met andere woorden: voor een status aparte van de *home title*-advocaat zou geen plaats zijn. Hij dient zich, net als de advocaat van het land van vestiging, via de geëigende procedures (meestal een stage en/of examen) te kwalificeren via het systeem van de zogenaamde Diplomarijchtlijn 89/48/EEG.⁶

Het hof benadrukte het belang van het beginsel van gelijke behandeling, maar overwoog dat de situatie van de onder zijn oorspronkelijke beroepstitel werkzame migrerende advocaat nu juist niet vergelijkbaar is met die van de advocaat uit land van ontvangst. Het hof legde hier de nadruk op de diverse specifieke bepalingen, die de praktijkuitoefening door de *home title*-advocaat regelen (overwegingen 24 e.v). En omdat er geen sprake is van gelijke gevallen, is gelijke behandeling niet voorgeschreven.

Bescherming van consument

In een tweede onderdeel stelde Luxemburg dat de faciliteit om adviezen te geven in het recht van de ontvangstaat – zonder dat de kennis van het recht en de taal van de ontvangstaat van tevoren worden getoetst – op gespannen voet stond met vereisten van consumentenbescherming. De consument in de ontvangstaat zou kunnen worden gecon-

1 Arrest van 7 november 2000, Luxemburg/Parlement en Raad, C-168/98, nog niet gepubliceerd. Te vinden op de website van het hof: <http://curia.eu.int/jurisp/>; *Advocatenblad* 2000-21.

2 Het artikel is op persoonlijke titel geschreven en bindt slechts de auteur.

3 Richtlijn 98/5/EG van het Europees Parlement en de Raad van 16 februari 1998 ter vergemakkelijking van de permanente uitoefening van het beroep van advocaat in een andere lidstaat dan die waar de beroepskwalificatie is verworven, *PBEG* 1998, no. L 77/36.

4 In het kader van deze bijdrage kan niet te diep op de inhoud en wordingsgeschiedenis van de richtlijn worden ingegaan. Zie hiervoor uitgebreid twee artikelen van Mr. P.A. Wackie Eysten in *SEW* (1995, p. 743 en 1998, p. 322) en mijn artikel in het *Advocatenblad* 2000-13, p. 495.

5 De overige middelen betroffen: onjuiste rechtsgrondslag (schending van art. 57 lid 2 oud EG), en schending van het motiveringsbeginsel (art. 190 oud EG).

6 *PbEG* 1989, no. L 19/16

**Volgens Luxemburg
zouden gelijke
behandeling en
consumenten-
bescherming zich
tegen de richtlijn
verzetten**

Illustratie: Andre Kljisen

fronteerd met een advocaat die plaatselijk recht noch taal beheerst.

Het hof merkte hierover in de eerste plaats op dat de richtlijn nu juist een aantal voorwaarden stelt die de consument beogen te beschermen. Belangrijker is dat het hof overweegt dat de richtlijn inderdaad niet is uitgegaan van een systeem van voorafgaand toezicht. De richtlijn heeft, zoals het hof opmerkt, 'de verplichting om het recht van de ontvangstaar te kennen niet (...) geschrapt, maar de advocaat (...) vrijgesteld van de verplichting het bezit van deze kennis vooraf te bewijzen' (punt 43). Het hof gaat uitvoerig in op de waarborgen ten behoeve van cliënt en rechtspleging die in de richtlijn zijn genoemd en die goeddeels hun oorsprong vinden in gedragsregels, tuchtrecht en aansprakelijkheidsregime voor advocaten⁷ (punt

42). Het hof concludeert dan ook dat 'door zijn keuze voor deze soort en dit niveau van consumentenbescherming en waarborging van een goede rechtsbedeling heeft (de gemeenschapswetgever) de grenzen van zijn beoordelingsbevoegdheid niet miskend'. Hier is sprake van een situatie van wederzijdse erkenning (van de regelgeving door balies ter zake).

Slechts voorwaarden op maat

De Commissie en maar liefst drie andere lidstaten (Spanje, het Verenigd Koninkrijk en Nederland) intervierden in deze zaak ter ondersteuning van de gemeenschapswetgever. Toch laat de wetgevingsgeschiedenis zien dat het Luxemburgse standpunt geenszins geïsoleerd was. Ook de Commissie ging in het begin van het wetgevingsproces (in 1994) uit

⁷ Het hof parafraseert met zoveel woorden de gedragscode van de CCBE.

De ontvangende staat mag slechts voorwaarden stellen die rekening houden met de activiteiten die de beroepsbeoefenaar wil uitoefenen en uitoefent

van een uiteindelijke assimilatieplicht. Met name van parlementaire zijde werd aangedrongen op een permanent vestigingsrecht.

In het debat speelde met name het op 30 november 1995 gewezen arrest-Gebhard⁸ een rol. Strikt genomen had dit arrest geen betrekking op de figuur van de *home title*-advocaat: het ging over de vraag of de activiteiten van de Duitse advocaat Gebhard onder de bepalingen voor dienstverrichting of vestiging vielen. Gebhard had een advocatenkantoor in Milaan en voerde, zonder ingeschreven te zijn bij de Italiaanse balie, de Italiaanse beroepstitel 'avvocato'. De partijen in het hoofdgeding – Gebhard en de Milanese balie – meenden beiden om hen moverende redenen dat er sprake was van dienstverrichting. Het argument van de balie was dat Gebhard niet aldaar ingeschreven was en dus ook niet geacht kon worden zich gevestigd te hebben. Die redenering faalde voor het hof. Inschrijving bij een beroepsorganisatie is geen wezenlijk element voor vestiging, maar een voorwaarde tot uitoefening van werkzaamheden. Het hof oordeelde dat 'de mogelijkheid voor een onderdaan van een Lid-Staat om zijn recht van vestiging uit te oefenen, en de voorwaarden voor de uitoefening van dat recht, moeten worden beoordeeld in het licht van de werkzaamheden die de betrokkene in de Lid-Staat van ontvangst wenst uit te oefenen'.⁹

Deze overwegingen van het hof komen neer op het veranderen van de invalshoek. Gechargeerd gezegd hoeft de beroepsbeoefenaar zich niet a priori aan het keurslijf van de ontvangstaat aan te passen, maar mag de ontvangstaat slechts voorwaarden 'op maat' stellen, rekening houdend met de activiteiten die de beroepsbeoefenaar wil uitoefenen en uitoefent. Het arrest-Gebhard gaf de gemeenschapswetgever derhalve de laatste aanzet tot een stelsel van een permanent vestigingsrecht onder *home title* met uitzonderingen en beperkingen waar nodig. De consequentie van een dergelijke constructie is natuurlijk dat in feite een – ten opzichte van de advocaat van het vestigingsland – nieuwe categorie beroepsbeoefenaar ontstaat. Dat was het hof zich in de onderhavige zaak terdege bewust en dat is het centrale punt van het arrest: geen gelijke gevallen, dan ook geen (omgekeerde) discriminatie.

Geen toetsing

Interessant is de redenering van het hof met betrekking tot het tweede onderdeel van het eerste middel, dat zich zoals gezegd richt op de afwezigheid van enige toetsing van de kennis van recht en taal van de ontvangstaat. Inderdaad blijft een dergelijke toetsing achterwege als de advocaat zich onder *home title* vestigt. recht en taal van de ontvangstaat. Inderdaad blijft een dergelijke toetsing achterwege als de advocaat zich onder *home title* vestigt. Kiest deze advocaat vervolgens voor de titel van de ontvangstaat na minstens drie jaar praktijk dan blijft ook in dat geval toetsing achterwege als er sprake is van regelmatig en daadwerkelijk werkzaam zijn in deze ontvangstaat en als gedurende deze tijd in het recht van deze staat is gepraktiseerd (art. 10-1 Richtlijn).¹⁰

Dat laatste vloeit overigens hoofdzakelijk voort uit de rechtspraak op grond van art. 43, die de lidstaten verplicht om met opgedane kennis, ervaring en diploma's rekening te houden en overbodige toetsing en leertrajecten verbiedt.¹¹ Deze rechtspraak ging hoe dan ook nog altijd uit van het bestaan van een toetsingsbevoegdheid behoudens in geval van volledige harmonisatie. Als gezegd kiest de (harmonisatie-)richtlijn voor een systeem waarbij kennis van essentiële gebieden (het recht van de lidstaat van vestiging) niet vooraf behoeft te worden getoetst maar in feite onderwerp kan zijn van een correctie achteraf via regels die veelal door beroepsorganisaties (nationale balies en de CCBE¹²) zijn vastgesteld.

Dat de regelgevende bevoegdheid van beroepsorganisaties ook weer eigen problemen meebrengt, blijkt uit een thans bij het hof aanhangige prejudiciële vraag van de Nederlandse Raad van State. De hoofdzaak betreft de samenwerkingsverordening, op grond waarvan het advocaten verboden is in maatschapsverband met accountants samen te werken. De vraag is of de Nederlandse Orde van Advocaten, door als PBO haar leden te binden, niet in feite mededingingsbeperkende besluiten neemt (in strijd met art. 81 EG) en het vrije personenverkeer obstrueert (art. 43 EG).¹³ In de onderhavige zaak blijft dit aspect buiten beschouwing maar wordt het feit dat in alle lidstaten de balies een belangrijke regulerende taak hebben als een gegeven in aanmerking genomen.

8 Arrest van 30 november 1995, Gebhard, C-55/94, *Jur.* 1995 p. I-4165.

9 Arrest-Gebhard, punten 29 en volgende.

10 Uiteraard moet wel het daadwerkelijke en regelmatige karakter van de praktijk in de ontvangstaat worden aangetoond, en kunnen daartoe de nodige verificaties worden verricht; zie hierna. Toetsing blijft mogelijk als de lidstaat de mogelijkheid van art. 10-3 Richtlijn benut (indien minder dan drie jaar in het recht van de ontvangstaat is gepraktiseerd) en in overige gevallen, zie art. 10-2 Richtlijn.

11 Zie (recentelijk) arrest van het hof van 8 juli 1999, Teresa Fernandez de Bobadilla, C-234/97, *Jur.* p. I-4773. Dit arrest bevestigt het specifiek op het beroep van advocaat betrekking hebbende arrest-Vlassoupoulou, 7 mei 1991, C-340/89, *Jur.* p. I-2357.

12 CCBE : Council of the Bars and Law Societies of the European Union.

13 Zaak C-309/99, Wouters e.a./Algemene Raad NOvA.

Volgens de Minister van Justitie dienen de Raden van Toezicht beleid te ontwikkelen waardoor een belangrijk deel van de implementatie wordt doorgegeven aan de balie

Het arrest moet gezien worden in zijn specifieke context: harmonisatie van voorwaarden voor de uitoefening van een gereguleerd beroep. Tevens moet worden aangetekend dat de advocaat die de Gemeenschapswetgever voor ogen stond, zijn diensten voornamelijk aanbiedt aan het internationale bedrijfsleven. In gevallen waar geen harmonisatie bestaat en waar de situatie anders ligt, is ook de uitkomst verschillend. Zo mogen bij ziekenfondstandartsen wel voorafgaand taalvereisten worden gesteld.¹⁴ Toch heeft het arrest ook buiten deze specifieke context een eigen betekenis. Het hof bevestigt dat de Gemeenschapswetgever een systeem van onderlinge erkenning van diploma's mag vaststellen waarin bepaalde kennis niet meer van tevoren behoeft te worden aangetoond en waarin problemen met beroepsbeoefenaren achteraf kunnen worden gesanctioneerd.

Nederlands wetsvoorstel

Richtlijn 98/5 diende vóór 14 maart 2000 in nationale wetgeving te zijn omgezet: de Luxemburgse zaak heeft deze verplichting niet opgeschort. Nederland is in ieder geval te laat met de implementatie,¹⁵ maar de Minister van Justitie heeft op 15 januari 2001 een wetsontwerp naar de Tweede Kamer gestuurd.¹⁶ Dit ontwerp betreft met name wijzigingen van de Advocatenwet.

De nieuwe artikelen 16g e.v. Advocatenwet werken het recht op vestiging onder *home title* nader uit. Ook het Wetboek van Strafvordering, de Wet op de rechtsbijstand en de Vreemdelingenwet worden aangepast om de integratie van de *home title*-advocaat in het Nederlandse rechtssysteem te waarborgen. Het blijkt dat van de bevoegdheid een samenwerkingsovereenkomst op te leggen (art. 5-3 Richtlijn) spaarzaam gebruik wordt gemaakt (art. 37 Sv). Voor bezwaar- en beroepsprocedures wordt verwezen naar de regeling van de AWB, die niet gewijzigd wordt.

De werkelijke kernbepalingen van het wetsontwerp hebben echter betrekking op de omzetting van art. 10 Richtlijn, te weten de modaliteiten voor de toelating als Nederlands

advocaat indien de advocaat minimaal drie jaar daadwerkelijk en regelmatig in Nederland heeft gepraktiseerd. Zoals hierboven gezegd onderscheiden de richtlijn en het wetsontwerp twee situaties. In het eerste geval werd gedurende deze gehele periode het Nederlands recht gepraktiseerd. In dat geval beperkt de verificatiebevoegdheid door de Raad van Toezicht zich tot het 'daadwerkelijk en regelmatig' karakter van de uitoefening en mag ook niet verder gaan. (Zie art. 2.a nieuw Advocatenwet.)

In het tweede geval is wel drie jaar in Nederland, maar minder dan drie jaar in het Nederlandse recht gepraktiseerd. In dat geval is de toetsingsbevoegdheid ruimer. Het art. 2b nieuw Advocatenwet volgt hier, grosso modo, de toetsingsgronden van art. 10.3 Richtlijn. In tegenstelling tot art. 2.a. nieuw Advocatenwet noemt art. 2.b de verplichting tot het fourneren van informatie (art. 10.3 a en b Richtlijn) niet expliciet, al was het alleen maar, zoals in art. 2.a, voor alle duidelijkheid. Het ministerie licht toe dat art. 2.a, leden 2 tot en met 5, van overeenkomstige toepassing zijn. Dit zou geëxpliciteerd kunnen worden.

De nationale wetgever kan hier – indachtig de 'Vlassoupoulou'-jurisprudentie – slechts kaderbepalingen geven die een toetsing van geval tot geval mogelijk maken. Een dergelijke beoordeling, vaak aan de hand van gevoelige informatie (dossiers), is en blijft een heikel punt en het risico van te veel vragen ligt op de loer. Uit de MvT blijkt dat de Minister van Justitie zich daarvan ook bewust is. Hij meent dat de Raden van Toezicht hier beleid dienen te ontwikkelen. Dit is niet de enige keer dat een belangrijk gedeelte van de implementatie wordt doorgegeven aan de balie. Uit de Memorie van Toelichting blijkt dat regelgeving ter implementatie van de artikelen 11, 12 en 13 – praktijk in groepsverband en samenwerking tussen autoriteiten – door de Nederlandse Orde van Advocaten zelf moet worden vastgesteld. Hier komt weer, evenals in de richtlijn en in de zaak van Luxemburg, de sterke rol van de nationale beroepsorganisaties naar voren.

¹⁴ Arrest van het hof van 4 juli 2000, Haim, C-424/97, nog niet gepubliceerd.

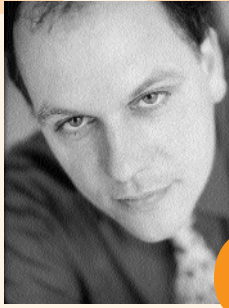
¹⁵ Reden waarom eind januari van dit jaar Europees commissaris Bolkestein (interne markt) Nederland berispte.

¹⁶ Kamerstukken II 2000/01, 27587, nrs. 1-2.

COLUMN

René Klomp

Foto: Cynthia van Elk

Cave canem

Wat is er ontroerender dan twee advocaten die zich ontfermen over het huisdier van een cliënt? Of het nu een goudvis, een hond of een kat betreft, voor het diertje moet gezorgd worden als het baasje tijdelijk vastzit, en als niemand die zorg op zich kan of wil nemen, verdienen deze dierenliefhebbende collega's alle lof. De waarheid is helaas soms minder rooskleurig.

Diane Whipple is, of beter gezegd was, een 33-jarige vrouw uit San Francisco. Op vrijdag 26 januari van dit jaar kwam ze om vier uur 's middags thuis van haar werk. Ze was coach van een *lacrosse*-team. (*Lacrosse* is een soort hockey.) Ze deed haar werk volgens de mensen die haar gekend hebben met veel energie en toewijding. Ze was altijd opgewekt en vriendelijk, maakte nooit ruzie en was een maand geleden gaan samenwonen in een fraai appartement in een van de betere buurten van de stad van de heilige Franciscus. Toen ze op de zesde verdieping van haar appartementencomplex de lift uit stapte, had een buurvrouw net een rondje gelopen met twee honden. Een van de honden rukte zich los en sprintte op Diane af. Diane stond inmiddels voor haar eigen deur en probeerde deze zo snel mogelijk te openen maar net als in een griezelfilm lukte haar dat niet. Juist als het echt moet, steek je de sleutel niet in één keer in het sleutelgat. De hond, een meer dan 55 kilo wegende *Presa Canario*, valt haar aan, bijt haar in haar nek, gezicht, armen en benen. Zij gilt om hulp maar de buurvrouw blijkt niet in staat de hond van haar af te trekken. Pas na vijf minuten laat de hond zich overmeesteren; vijf uur later sterft Diane in het ziekenhuis aan de opgelopen verwondingen.

De honden werden verzorgd door de advocaten van het baasje, toevallig de burens van Diane. Dit baasje, lid van een Arische Broederschap, zit een gevangenisstraf uit voor een overval, een verkrachting en een poging tot moord. Hij heeft vanuit de strengbeveiligde Pelican Bay-gevangenis een fokprogramma voor vechthonden gerund, met behulp van onder anderen... zijn advocaten. Toen deze advocaten zich ook daadwerkelijk ontfermden over twee van de op agressie gefokte honden, hield de buurt de adem in. Een andere hondenbezitter paste zijn eigen uitlaatschema aan om een confrontatie zo veel mogelijk te vermijden. Anderen liepen liever een blokje om als ze de honden zagen naderen. Maar voor Diane was er geen ontsnappen mogelijk. Zonder enige aanleiding werd ze geattaqueerd. Een van de advocaten suggereerde dat ze een voor dit soort hond onweerstaanbaar parfum moet hebben gebruikt.

Wat hiervan te denken? Ten eerste, goed dat in Nederland recentelijk nog enkele rassen die bekendstaan om hun agressiviteit zijn verboden. Ten tweede, vertrouw de honden van je burens niet. En ten derde, ontferm je nooit over de huisdieren van je cliënt. n

Praktijk

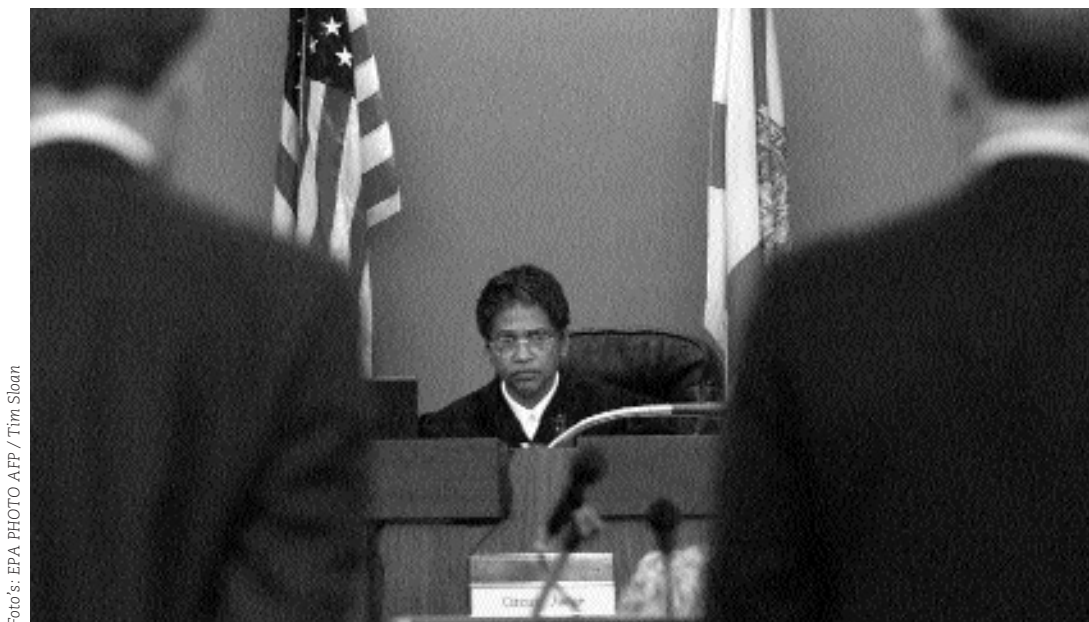
Amerikaanse rechters

Democratische basis voor ruim mandaat

In de Verenigde Staten worden veel rechters door het volk gekozen – in Nederlandse ogen een onbegrijpelijk systeem. Maar verantwoording afleggen aan kiezers compenseert iets waarover Amerikaanse rechters beschikken: buitengewone, onafhankelijke macht.

Peter Vermij

freelance journalist te Washington

Foto's: EPA PHOTO AFP / Tim Sloan

Vergeleken met Nederlandse collega's hebben Amerikaanse rechters veel macht, waarvan verantwoording aan kiezers de tegenhanger is

Tien jaar geleden velde Jack Hampton, een rechter in de Amerikaanse staat Texas, vonnis over een verdachte die twee homoseksuele mannen had vermoord. De straf was, zeker voor Hamptons doen, opmerkelijk licht. Voor de verklaring van dat raadsel hoefde niemand ver te zoeken. Want in de motivering van het vonnis stelde de rechter: 'Ik heb het niet op flikkers die over straat gaan om tienerjongens op te pikken. (...) Wat mij betreft staan homoseksuelen en prostituees op gelijk niveau. En ik geef niet snel levenslang voor het vermoorden van een prostituee.'

Het opmerkelijke vonnis werd in hoger beroep gewijzigd, en Hampton wegens zijn uitlatingen bekritiseerd. Maar voor de rest bleef de affaire zonder gevolgen – althans tot dat Hampton niet lang daarna probeerde door te dringen tot een hoger gerechtshof. Zijn rivaal in de verkiezingen kreeg royale financiële steun van homo-organisaties – en won glorieus.

Een tot de orde geroepen reactionaire rechter is zelden het eerste voorbeeld in discussies over gekozen rechters in de VS – verondersteld wordt meestal dat rechters redelijker zijn dan het volk. Misschien juist daarom laat de affaire-Hampton goed zien hoe een systeem van gekozen rechters in de praktijk kan werken. Het kiezen van rechters is ook in de Verenigde Staten omstreden. Maar feit is ook dat, in vergelijking met Nederlandse collega's, Amerikaanse rechters beschikken over veel macht. Verantwoording afleggen aan kiezers is daarvan in zekere zin slechts de logische tegenhanger.

Ruggengraat van het recht

De nasleep van de verkiezingsstrijd tussen George Bush en Al Gore plaatste het Amerikaanse juridische stelsel in het brandpunt van de belangstelling. De hele wereld maakte kennis met het ingewikkelde, schijnbaar chaotische bouwwerk van lokale en federale rechterlijke macht. Terwijl rechters over

Praktijk

Gekozen en benoemde rechters

Niet alle rechters in de Verenigde Staten worden gekozen – een deel van hen wordt benoemd, sommigen zelfs voor het leven. Welke rechters worden gekozen en welke niet, valt niet eenvoudig te zeggen.

Amerika kent feitelijk 52 rechtssystemen, elk met zijn eigen regels. Alle vijftig staten en het district Washington hebben een eigen rechterlijke macht, die oordeelt op grond van lokale wetten. Geheel daarnaast staat het rechtssysteem van de Federatie, dat rechtspreekt op basis van federale wetten.

De enige plaats waar de systemen elkaar treffen is het federale *Supreme Court*. Het hoogste rechtscollege van het land mag rechterlijke uitspraken van staten herroepen – maar alléén wanneer zo'n uitspraak de federale grondwet schendt.

Het federale systeem bestaat uit circa 650 rechters, die door de president voor het leven worden benoemd. Hun benoeming moet worden bekrachtigd door de Senaat, die ook de vrijheid heeft kandidaten af te wijzen of, zoals onder Clinton meestal gebeurde, niet in behandeling te nemen.

De meeste Amerikaanse rechters vallen onder een staat. Vooral lagere rechters, inclusief lekenrechters, worden rechtstreeks gekozen, soms voor het leven, maar meestal voor een bepaalde termijn. Hogere rechters worden vaak benoemd door de uitvoerende macht, soms voor het leven, meestal voor een vaste termijn.

In de jaren zeventig en tachtig voerden de meeste staten een belangrijke hervorming door, die moest voorkomen dat politici alleen (incapabele) vrienden tot rechter benoemden. De oplossing was een getrapte procedure, waarbij een onafhankelijke commissie van deskundigen een paar kandidaten voordraagt, uit wie de gouverneur kan kiezen. De kandidaat wordt benoemd voor een 'proeftijd', uiteenlopend van één tot wel tien jaar. Na afloop van de proeftijd bepalen de kiezers of de benoemde rechter mag aanblijven of moet vertrekken.

Hoewel de gekozen rechter ook in de Verenigde Staten controversieel is, gaat het overgrote deel van de rechterlijke verkiezingen geruisloos voorbij. In de praktijk worden zittende rechters, zonder campagne, door een comfortabele meerderheid gesteund.

elkaar buitelden om de strijd te beslechten, groeide elders de verbazing over de mate waarin Amerikaanse rechtspraak en politiek in elkaars vaarwater kunnen belanden.

Rechters met een politieke kleur lijken strijdig met een onafhankelijke rechterlijke macht – een gedachte die alleen maar werd versterkt door de felle kritiek waarmee, in de slotfase van de juridische verkiezingsstrijd, Amerika's oudste opperrechter zijn collega's in het *Supreme Court* overlaadde. 'Vertrouwen in de mannen en vrouwen die rechtspreeken', schreef opperrechter John Paul Stevens (80) in zijn minderheidsopinie, 'is de ruggengraat van het recht. De tijd zal de wonden helen die door deze uitspraak aan dat vertrouwen zijn toegebracht. Maar één ding is zeker: hoewel we nooit met zekerheid zullen weten wie de winnaar was van deze presidentsverkiezing, is volstrekt duidelijk wie de verliezer is: het vertrouwen van dit land in de rechter als een onpartijdige bewaker van het recht.'

Stevens maakte zich boos over het feit dat zijn collega's hielpen het toch al fragiele publieke vertrouwen in de rechterlijke macht verder te ondermijnen. Het waren immers lokale rechters geweest die het tellen van de stemmen in Florida eerlijk hadden proberen te laten verlopen. In kiesdistricten zaten zij de driehoofdige commissies voor die beslisten over procedures en twijfelachtige stembiljetten; in plaatselijke rechtbanken boden zij partijen de mogelijkheid tot beroep, waarbij, zoals altijd, het hooggerechtshof van de staat het laatste woord had.

Op de keper beschouwd, meende Stevens, kwam de hele zaak neer op de vraag of de rechterlijke macht kan worden toevertrouwd handmatig tellen van stemmen onpartijdig en eerlijk te leiden. De uitspraak van het federale *Supreme Court*, die tellen met de hand onder een expliciete, maar als subjectief ervaren richtlijn 'ongrondwettig' verklaarde, betekende feitelijk een 'nee' op deze vraag.

Die controversiële uitspraak stelde niet alleen het vertrouwen in de onafhankelijkheid van lokale rechters, maar in veler ogen ook dat van het hoogste Amerikaanse rechtscollege op de proef – is het niet in het land zelf, dan wel over de grenzen. De tijd zal leren hoezeer de opperrechters hun reputatie als verdedigers van fundamentele rechtsprincipes hebben beschadigd. Maar duidelijk is nu al dat de aanstaande opvolging van opperrechters, nog meer dan in het verleden, het toneel zal worden van felle politieke strijd.

Campagne voeren

In Europese ogen liepen rechterlijke en politieke macht in de Verenigde Staten altijd al gevaarlijk dicht langs elkaars grenzen. In Europa is een rechter een gespecialiseerd opgeleide ambtenaar, die binnen het vak carrière maakt. Maar in de VS zijn rechters doorgaans niet meer dan ervaren juristen (en soms dat niet eens), die op gevorderde leeftijd worden uitverkoren recht te spreken – via rechtstreekse verkiezingen of via een benoeming door een politicus die op dat moment uitvoerende macht bekleedt.

Die late uitverkiezing creëert als vanzelf een probleem: hoe te voorkomen dat een rechter voortaan het oor laat hangen naar degene aan wie hij zijn positie te danken heeft?

De meeste zittende rechters worden, zonder campagne, door een comfortabele meerderheid gesteund

**Meer dan hun
gekozen collega's in
de staten namen
benoemde federale
rechters bij
doodstraf
verzachtende
omstandigheden in
overweging**

In de praktijk zijn er twee wegen waarlangs de onafhankelijkheid van rechters wordt bedreigd. De eerste ontstaat daar waar rechters rechtstreeks worden gekozen – in de meeste staten komen lagere rechters, maar in sommige ook kandidaat-opperrechters in vrije verkiezingen tegen elkaar uit. Campagne voeren is kostbaar – een klein bordje op elke straathoek kost geld, laat staan advertenties in kranten en spotjes op radio en tv. Verkiezingen dwingen rechters daarom te zoeken naar sponsors. Niet helemaal toevallig blijken advocaten daarbij een rijke bron – dezelfde advocaten die later de rechtszaal bevolken.

Financiële steun van advocaten aan rechterlijke campagnes kwam ooit hoog op de agenda toen een rechter in Texas twee oliemaatschappijen veroordeelde tot hoge schadevergoedingen. Pas naderhand werd bekend dat de advocaten voor de eisers de campagne van de rechter enthousiast hadden gesteund. Sindsdien zijn bijdragen van advocaten aan de campagnes van rechters controversieel, maar niet verboden. Toen de Amerikaanse Orde van Advocaten twee jaar geleden een congres belegde over 'rechterlijke onafhankelijkheid', wees opperrechter Anthony Kennedy de praktijk in scherpe bewoordingen af. 'Het verlaagt ons vak', aldus Kennedy, 'en het bezoedelt de wet.'

Over eigen schouder kijken

Maar de onafhankelijkheid van een rechter staat niet alleen op de tocht door voorafgaande verkiezingen – ook verkiezingen achteraf kunnen een rechter beïnvloeden: een controversiële uitspraak kan herbenoeming of promotie in gevaar brengen. De kans in een toekomstige campagne voor *soft on crime* te worden uitgemaakt zou rechters ertoe kunnen verleiden de rechten van verdachten niet al te serieus te nemen. Dat die gedachte niet denkbeeldig is, blijkt wel uit enkele beruchte voorbeelden.

In de staat Tennessee bijvoorbeeld werd in 1995 Penny White tot opperrechter benoemd. Al in haar eerste jaar boog White zich, samen met haar collega's, over het beroep van een ter dood veroordeelde moordenaar. Unaniem trokken de opperrechters de doodstraf in – in hun ogen liet de vigerende wet hun geen andere keus. Maar de

kiezers zagen dat anders – een paar maanden later werd de 'proeftijd' van White door verkiezingen beëindigd. In een emotionele campagne verweten slachtofferorganisaties haar 'de rechten van misdadigers voor die van slachtoffers te stellen'. White zou menen dat 'het herhaaldelijk verkrachten en doodsteken van een 78-jarige vrouw niet gruwelijk genoeg is voor de doodstraf'. Dit ondanks het feit dat White bij het unanieme besluit geen speciale rol had gespeeld. Na het vertrek van White werd de gouverneur van de staat gevraagd of rechters voortaan over hun schouder moesten kijken als ze hun oordelen uitspraken. 'Ik hoop het', antwoordde de gouverneur.

In hetzelfde jaar deed in South Carolina een conservatieve rechter, Victor Pyle, een gooi naar een plek in het hooggerechtshof. Zijn campagne verliep soepel tot hij, gedwongen door het federale *Supreme Court*, anti-abortusdemonstranten verbood de toegang tot een abortuskliniek te blokkeren. Verontwaardigde conservatieve politici verklaarden Pyle 'kansloos', waarna de kandidaat zich prompt terugtrok.

Het zijn maar enkele uit een hele rij voorbeelden van georganiseerde campagnes, sommige actief gesteund door prominente politici, om rechters wegens hun uitspraken te ontslaan. En er zijn voorzichtige aanwijzingen dat het werkt. Zo onderzocht Theodore Eisenberg, van *Cornell University* in New York, of federale beroepsrechters zich anders opstellen tegenover doodvonnissen dan rechters in de staten – federale rechters worden voor het leven benoemd, terwijl de meeste van hun collega's na een beperkte termijn de kiezers onder ogen moeten komen. Dat bleek inderdaad het geval: meer dan hun collega's bleken federale rechters bereid bij een beroep tegen de doodstraf verzachtende omstandigheden in overweging te nemen.

Tien Geboden aan de muur

Toch bestaat het gevaar dat anekdotes als deze het beeld ten onrechte domineren. Ondanks alles zijn er geen aanwijzingen dat Amerikaanse rechters zich op grote schaal door campagnebijdragen laten corrumperen – sterker nog, volgens sommige juristen zou het voor advocaten inefficiënt zijn een rechter te 'kopen' door zijn campagne te sponsoren:

'gewoon' omkopen, een methode die op elke rechter kan worden uitgeprobeerd, is goedkoper.

Hetzelfde gevaar dreigt bij de veronderstelling dat rechters met het oog op herbenoeming massaal onder politieke druk zouden bezwijken. Tot nu toe is daarvan nog nooit gebleken – sterker nog, ook in de beruchtste gevallen bleef de rechter bijna altijd loyaal aan de wet die moest worden toegepast.

Het is niet de enige reden waarom controverses over verkozen rechters nog niet hebben geleid tot een revolutie in de rechterlijke macht. Want zonder duidelijk alternatief kan electorale controle van Amerikaanse rechters niet zomaar verdwijnen. Ten opzichte van Europese collega's beschikt die over een ongevoelzaam ruim mandaat, dat nauwelijks door collegiale toetsing wordt ingeperkt.

Veel Amerikaanse rechters heersen dan ook als koningen over hun rechtszaal. De een hangt de Tien Geboden van Mozes aan de muur – in weerwil van de grondwettelijke scheiding tussen kerk en staat. Een ander veroordeelt iedereen wiens mobiele telefoon in de rechtszaal afgaat tot een dag in de cel. Een derde hanteert zeer persoonlijke criteria bij de bepaling van de strafmaat. Allemaal genieten ze een bijzondere vrijheid. Voor de veroordeelde is er de mogelijkheid van hoger beroep, de rechter blijft, extreme gevallen daargelaten, meestal buiten schot.

Dat Amerikanen deze bijzondere positie compenseren met electorale controle hoeft niet echt te verbazen – het Amerikaanse staatsbestel getuigt nu eenmaal van een groot vertrouwen in het volk. Dat komt tot uiting in rechtspraak door jury's, maar ook in de verkiezing van rechters.

Dat politici proberen de rechterlijke macht naar hun pijpen te laten dansen, lijdt geen twijfel. Maar hervormingen in de afgelopen decennia (zie kader) hebben het systeem van zijn meest partijdige kanten ontdaan. Hoe verontwaardigd progressieve Amerikanen dezer dagen ook zijn over de manier waarop hun opperrechters George Bush tot president hebben gekroond, het leidt allerminst tot pleidooien om alle rechters voortaan voor het leven te benoemen. Integendeel – als ze de kans kregen, zouden al die linkse kiezers die conservatieve opperrechters het liefst hebben weggestemd.

Foto: AFP POOL/Dave Martin

Praktijk

Gedragrecht, ons zorgenkind

Na een vergelijking met het gedragsrecht van de beroepsgroep der afpersers bespreekt mr. Quant de jongste geschiedenis van het gedragsrecht. De hoofdregels ervan kunnen in één korte verordening worden opgenomen, de tuchtrechtspraak kan de overige gedragsregels formuleren. Met die verordening, die het publiek duidelijk maakt wat de advocaten bindt, kan het imago van de advocaat worden versterkt.¹

prof. mr. L.H.A.J.M. Quant
bijzonder hoogleraar advocatuur aan de
Universiteit van Amsterdam

In een studie van prof. dr. F. Bovenkerk en mr. E. Derksen van de Universiteit te Utrecht met de titel "Beschermings"-industrie en het cafébedrijf in de binnenstad van Utrecht' (*NJB*, 8 april 1994, p. 457 e.v.) komt een jeugdige afperser aan het woord. Zijn betoog maakt een zeer professionele indruk en gaat als men goed tussen de regels door leest, in feite over hetzelfde onderwerp als dit artikel: het gedragsrecht. De afperser, die zichzelf ook wel 'beveiliger' noemt, legt uit dat zijn vader ook al in het vak zat, dat hij als kind al begon te boksen en dat hij via een oom een functie kreeg aangeboden als portier. 'Dat was geknipt voor me, want ik heb een goeie babbel en praat eerst voor ik ze in elkaar trem. Ik heb veel geduld.'

De gelijkenis met regel 3 van de Gedragsregels voor Advocaten is frappant: een regeling in der minne verdient vaak de voorkeur boven een proces.

De afperser vervolgt: 'Al op mijn zeventiende had ik incasso-opdrachten uitgevoerd. Wij gingen met drie jongens schulden innen.

Er werd altijd betaald als wij aan de deur kwamen.'

Afgezien van het feit dat veel advocaten hun carrière eveneens beginnen met incassozaken, is ook hier sprake van een gezamenlijke gedragsregel, te weten regel 23: de advocaat is gehouden tot nauwgezetheid en zorgvuldigheid in financiële aangelegenheden en hij behoort het maken van onnodige kosten te vermijden.

De afperser vertelt dan vol geestdrift over zijn eerste vaste beveiligingscliënt: 'We lieten hem 250 gulden in de week betalen en elke dag lieten wij ons gezicht zien.' De lezer herkent terstond regel 25 lid 1: bij het vaststellen van zijn declaratie behoort de advocaat een redelijk salaris in rekening te brengen.

Exit 'eer van de stand'

Het grote verschil tussen advocaten en beveiligers is dat beveiligers stuk voor stuk zorgenkinderen zijn en advocaten gelukkig niet. Bij ons is het gedragsrecht zelf zorgenkind, meer dan wij ons realiseren, en wel zorgenkind van

¹ Dit artikel is een bewerking van de toespraak door de auteur gehouden tijdens het symposium 'Recht op weg', dat op 5 september 2000 werd georganiseerd ter gelegenheid van het afscheid van mevrouw mr. E.E. Minkjan als secretaris van de Nederlandse Orde van Advocaten.

Toen ik van het spreekgestoelte afkwam fluisterde Sonja Boekman me toe: 'Wat ben jij ethisch bezig zeg!'

OP MIJN
WOORD VAN
GEDRAG...

ons allen in de ruimste zin, alle advocaten in het algemeen, maar ook tuchtrechters, Raden van Toezicht, Orde-functionarissen en wetgevers.

Tot 1986 was de Tuchtrechtspraak in eerste instantie nog bij de Raden van Toezicht. Bij de wetwijziging van 12 september 1984 (in werking getreden 1 januari 1986) kwam de zorg ten opzichte van de cliënt – daar hadden wij vroeger nooit zo bij stilgestaan – in art. 46 Advocatenwet. De 'eer van de stand' verdween en dat was voor veel advocaten voldoende om zich vertwijfeld af te vragen of het bestaan nog wel zin had. Niettemin verliep deze omwenteling zonder veel problemen. Toen al maakte de wetgever het ons aan alle kanten duidelijk: aan het verenigingsrecht was een eind gekomen. Ereregels zijn gedragsregels geworden. De onafhankelijke tuchtrechter moet alles houden tegen het licht van het openbaar belang bij een goede beroepsbeoefening.

Het duurde een tijdje voordat zelfs de tuchtrechter aan de nieuwe opzet gewend was geraakt. De 'eer van de stand' bleek moeilijk uit te bannen.

Een van de eerste uitspraken waarin het Hof van Discipline het gedrag van een advocaat uitdrukkelijk toetste aan het algemeen belang van een goede beroepsuitoefening, was die waarin werd geoordeeld over een advocaat die zich tijdens een tuchtrechtprocedure over een confrère uitliet als iemand 'die in zijn eerste leugen niet was gestikt' en 'debatteert op het niveau van een viswijf'. Handelde hij in strijd met het openbaar belang van een behoorlijke beroepsuitoefening, en derhalve tuchtrechtelijk laakbaar, of was hier slechts, nu het een tuchtrechtprocedure betrof, een verenigingsnorm (confraterniteit) geschonden? Het Hof van Discipline stelde ons allen, zoals zo vaak gebeurt, gerust: 'Het Hof stelt voorop dat de tuchtrechtspraak ten doel heeft het publieke belang van een behoorlijke beroepsuitoefening door advocaten te waarborgen.' Daarom, zegt het hof, moet getoetst worden aan art. 46 Advocatenwet.

Het hof overweegt voorts: 'Het is in het belang van een goede beroepsuitoefening dat de strijdsituatie waarin de advocaat zich veelvuldig bevindt, niet leidt tot onnodig nadeel of leed van de bij die strijd betrokkenen of

van derden. Daarom moet van de advocaat worden gevergd dat hij zich in zijn uitingen beheerst. Er is geen reden van deze regel af te wijken wanneer het gaat om uitlatingen in het kader van een tuchtrechtprocedure.' In dat kader, zegt het hof, kunnen de uitlatingen niet door de beugel. De confraterniteit die toch bij uitstek de onderlinge verhoudingen betreft, werd hier door het hof uitdrukkelijk binnen de cirkel van het algemeen belang gehouden.

Schaven aan confraterniteit

Dat overigens confraterniteit een begrip is waaraan nu en ook in de toekomst voortdurend geschaafd moet kunnen worden, blijkt wel uit een casus die sinds het experimentele begin van de beroepsopleiding tot nu toe ter lering van de cursisten wordt voorgehouden: uw wederpartij staat op het punt een fatale termijn te laten verstrijken, waarschuwt u of waarschuwt u niet (met varianten). Toen wij met deze casus begonnen, was de tendens bij de meeste docenten om de confraterniteit het zwaarst te laten weten. Ikzelf ging 'om' na het volgende incident.

Ik had de casus met de cursisten in een plenaire bespreking behandeld en na mij zou Sonja Boekman – die ik nog steeds beschouw als 'moeder' van alle advocaten – nog een praatje houden. Terwijl ik van het spreekgestoelte af kwam en zij ernaartoe liep, fluisterde zij mij toe: 'Wat ben jij ethisch bezig zeg!' Er werd nog enkele jaren geleerd dat waarschuwen niet fout was, maar al heel spoedig prevaleerde het belang van de cliënt. Door pure verandering van opvattingen werd een nieuwe vorm gegeven aan een centrale gedragsregel, een vorm die door het hof uitdrukkelijk werd vastgelegd toen het hof in een beslissing uit 1990 overwoog: 'Wel dient naar het oordeel van het Hof te worden vastgesteld dat de uit de confraterniteit voortvloeiende plicht tot medewerking (aan omissies) haar grens vindt in de verplichting om het gerechtvaardigde belang van de eigen cliënt naar behoren te behartigen; aan dit belang mag geen afbreuk worden gedaan.'

Fatsoensregels

Kijken we terug op wat ik zojuist een omwenteling noemde en zien we wat er sedertdien allemaal is gebeurd, dan zijn de gedragsrecht-

Ere-regelen uit 1337

Dat gedragsregels hun waarde niet ontlene aan de kwantiteit, leren ons de acht ere-regelen uit 1337, die verbluffend actueel zijn.²

1. Advocaten mogen geen zaken behartigen waarvan ze achterhaald hebben of geloven dat ze minder rechtvaardig zijn.
2. Advocaten moeten geen excepties voorstellen om een zaak te rekken.
3. Advocaten moeten snel hun processuele kaarten op tafel leggen om een twist sneller te beëindigen.
4. Advocaten moeten geen tegenstrijdige belangen dienen.
5. Advocaten moeten een goede gedragslijn aannemen en zichzelf niet onmogelijk maken door emotionaliteit en de legaties van de een op de voorstellen van de ander niet onderbreken.
6. Advocaten moeten met feiten komen en niet met scheld- en smaadwoorden.
7. Advocaten moeten een salaris rekenen naar mate van de duur en mogen geen bedrog plegen zoals soms gebeurd is.
8. Arme en deerniswekkende mensen moeten gratis worden bijgestaan.

Alles bij het oude houden, dan gaat het wel over, is geen verstandige houding want vriend en vijand kijken mee

kaarten destijds aardig door elkaar gehusseld.

Het effect zien we nu nog. Een aantal regels is al dan niet geruisloos verdwenen omdat zij de toets aan het openbaar belang niet konden doorstaan. We zien daarvan duidelijke voorbeelden in de regels die golden bij het overnemen van zaken, het niet handelen als de vorige advocaat niet was betaald, het überhaupt betalen via de advocaat, het verbod tot het geven van een *second opinion*, een deel van het verbod op resultaatsafhankelijke beloningen, het houden van zitdagen elders, enzovoort.

Met betrekking tot een aantal andere regels is de vraag gerezen of met de huidige formulering van art. 46 Advocatenwet er nog wel een noodzaak bestaat tot het formuleren van een afzonderlijke regel. Ik doel op de categorie fatsoensregels die je eigenlijk niet hoeft te omschrijven om ze te laten gelden; omschrijving heeft misschien wel een averechts effect. De citaten waar ik mee begon, tonen dat aan. Er zijn regels die trachten te verdoezelen dat het gaat om iets wat tegen alle maatschappelijke normen indruist. 'Ik pers af, maar zie eens hoe keurig ik dat doe.' De vergelijking met het advocatengedragsrecht gaat gelukkig niet op, maar toch kun je je in het licht van de afperser vragen of het eigenlijk wel zin heeft de verplichting van de advocaat te beschrijven om zich te onthouden van het verstrekken van feitelijke gegevens, waarvan hij weet, althans behoort te weten, dat die onjuist zijn.

Moet je een regel formuleren die zegt dat je geen misverstanden moet oproepen over de hoedanigheid waarin je optreedt? Is het nodig om vast te leggen dat je afspraken met de cliënt moet maken over de honorering en de cliënt op de hoogte moet houden over de voortgang van de zaak? Zijn we niet op de verkeerde weg als we omstandig uiteenzetten dat er geen tegenstrijdige belangen moeten worden behartigd en ook nog (eenzijdig) proberen te formuleren wanneer dat nog net wel en wanneer dat net niet door de beugel kan, of hoe dik de *Chinese walls* precies moeten zijn? Daar is het *niet* een kwestie van 'ik pers af, maar kijk eens hoe netjes ik dat doe', maar meer van 'ik houd me bezig met tegenstrijdige belangen, maar wel keurig binnen de regels'.

Vriend en vijand

Vriend en vijand hebben zich uitgelaten over ons gedragsrecht. De interdepartementale werkgroep-Cohen in 1995, die ik nadrukkelijk onder het bordje 'vriend' rangschik, is er redelijk gedediceerd over. De werkgroep wijst op de wenselijkheid van het binnen de beroepsgroep tot ontwikkeling komen van regels met betrekking tot de beroepsuitoefening. Ze stelt dat de Nederlandse Orde van Advocaten hiertoe verordende bevoegdheid is toegekend en dat daarvan gebruik gemaakt moet worden om te voorkomen dat: 'binnen de beroepsgroep allerhande regels tot stand komen zonder dat deze onderhevig zijn aan de door de wetgever beoogde toetsing'. De werkgroep-Cohen is van mening dat de gedragsregels niet anders dan in de vorm van een verordening vastgesteld behoren te worden, om vervolgens door de overheid te worden getoetst. De optiek van de werkgroep-Cohen was de marktwerking en deregulering. En de marktwerking begint bij advocaten (voorzichtig gezegd) goed op gang te komen. De werkgroep-Cohen is begripvol met de advocatuur omgesprongen, deze heeft daar begripvol op gereageerd en probeert een zo goed mogelijke vorm voor de gedragsregels te vinden.

Ik krijg de indruk dat een enkeling lijdt aan wat ik voor mijzelf noem het 'bange-nachtsyndroom'. In mijn studententijd in Leiden hadden wij op Klokksteeg 31 een werkster, die op een ochtend geheel overstuur

² De regels zijn verwerkt in een Bisschoppelijk Besluit van de bisschop van Luik (zie *Advocatenblad* 13 juni 1980).

De hoofdregels kunnen in één verordening worden geformuleerd, de overige gedragsregels kunnen aan het Hof van Discipline worden overgelaten

door het huis liep. Haar zeer jonge kleindochter was de vorige dag ziek geworden. De dokter was geweest en had gezegd dat het wel over zou gaan. Dat was niet zo en men had opnieuw alsmat de dokter gebeld. De dokter vond het niet nodig om te komen, zeker niet midden in de nacht; en toen in de ochtend de dokter eindelijk kwam, was het te laat. Wij begonnen voorzichtig ons medeleven te betuigen, tot ons bleek dat zij onder 'te laat' begreep dat het kind weer uit zichzelf was genezen.

Een dergelijke houding kunnen wij ten aanzien van het gedragsrecht innemen: we doen er erg druk over, maar we houden alles bij het oude en dan gaat de discussie voorlopig wel over. Verstandig lijkt het mij niet. Niet alleen de regering via de werkgroep-Cohen kijkt naar ons gedragsrecht, ook de NMa heeft zich over de materie gebogen, een instantie die ik vooralsnog onder het bordje 'vijand' plaats. De NMa vindt ons bij voorbaat een ondernemersvereniging en meent vooralsnog dat de gedragsregels in hun huidige vorm een concurrentiebeperkend karakter hebben, maar daar wil ik, nu in deze zaak nog beslissingen moeten vallen, niet verder op ingaan.

Hoofdregels in verordening

Wat doen wij nu met het gedragsrecht? Veelgehoorde bezwaren zijn dat onderbrenging in een verordening de flexibiliteit die wij zo graag aanwezig zien, vooral voor de tuchtrechter, uit het gedragsrecht zou halen. Een ander bezwaar is dat men te maken zou krijgen met twee soorten regels: die welke in de verordening staan en de gedragsregels die nog overblijven.

Ik denk dat beide bezwaren goed zijn te ondervangen.

Naar mijn mening moeten er helemaal niet twee soorten gedragsregels in de traditionele zin gecreëerd worden. Naar het voorbeeld van de bisschop van Luik kan men in één verordening de hoofdregels – en niet meer dan dat – van ons professionele gedrag formuleren en alle overige gedragsregels aan de jurisprudentie van de tuchtrechter en met name het Hof van Discipline overlaten. Een deel van die overige regels is toch al obsoleet en de regels die dat niet zijn kan men op enkele hoofdregels terugvoeren. Als het College van Afgevaardigden over bepaalde punten een standpunt wil bepalen, dan kan dat toch wel gebeuren. De kracht van dat standpunt is gelijk aan de kracht van de huidige gedragsregels: de niet-bindende neerslag van wat op dit moment binnen de beroepsgroep als geldend gedragsrecht wordt beschouwd. De verordening kan van een 'parlementaire geschiedenis' worden voorzien waarin de standpunten over de 'verdwijnde' gedragsregels worden vastgelegd. De nodige flexibiliteit is inderdaad uitermate gewenst en ook geïndiceerd zoals bijvoorbeeld bleek uit hetgeen ik zojuist over de ontwikkeling van het begrip confraterniteit opmerkte.

De formulering van basisregels in een verordening biedt de kans, en ik hoop dat die wordt benut, om met de regels die advocaten stellen aan hun beroepsuitoefening meer 'de boer' op te gaan. Als wij in een verordening uiteenzetten wat onze basisregels zijn – en het is niet moeilijk te veronderstellen wat de inhoud van die verordening ten minste zal zijn – dan kunnen wij met die verordening het imago van ons beroep bij het publiek aanzienlijk versterken.

De hoofdregels in een verordening

In de verordening zal ons ten minste worden opgelegd de verplichting tot:

- het bewaren van strikte onafhankelijkheid;
- het in acht nemen van strikte geheimhouding en het beveiligen van toevertrouwde gegevens;
- het niet behandelen van tegenstrijdige belangen;
- het niet hebben van een zwaarwegend eigenbelang;
- het betrouwbaar zijn in woord en geschrift;
- het betrouwbaar zijn in financiële zaken.

Praktijk

Als beroepsgroep geef je te kennen: 'Je mag ons aan die regels houden', terwijl het de individuele advocaat legitimeert om in eventuele eigen voorwaarden duidelijke eisen aan de cliënt te stellen (je moet voorschotten betalen, juiste gegevens verschaffen enzovoort). In deze tijd waarin gegronde twijfel heerst of op enige termijn advocaten nog wel onder één noemer gevangen kunnen worden, is het hard nodig om het accent te leggen op hetgeen ons bindt. De hoofdregels in de verordening kunnen daaraan bijdragen. De hoofdregels gelden immers voor de 'gewone' advocaat evenzeer als voor de superspecialist die nauwelijks weet welke kleur het wetboek

van Burgerlijke Rechtsvordering heeft en voor wie een groot deel van de gedragsregels een dode letter is. Het gedragsrecht is een essentieel element in onze beroepsuitoefening en moet dat blijven. Wij hebben nu een kans daaruit nieuw elan te putten.

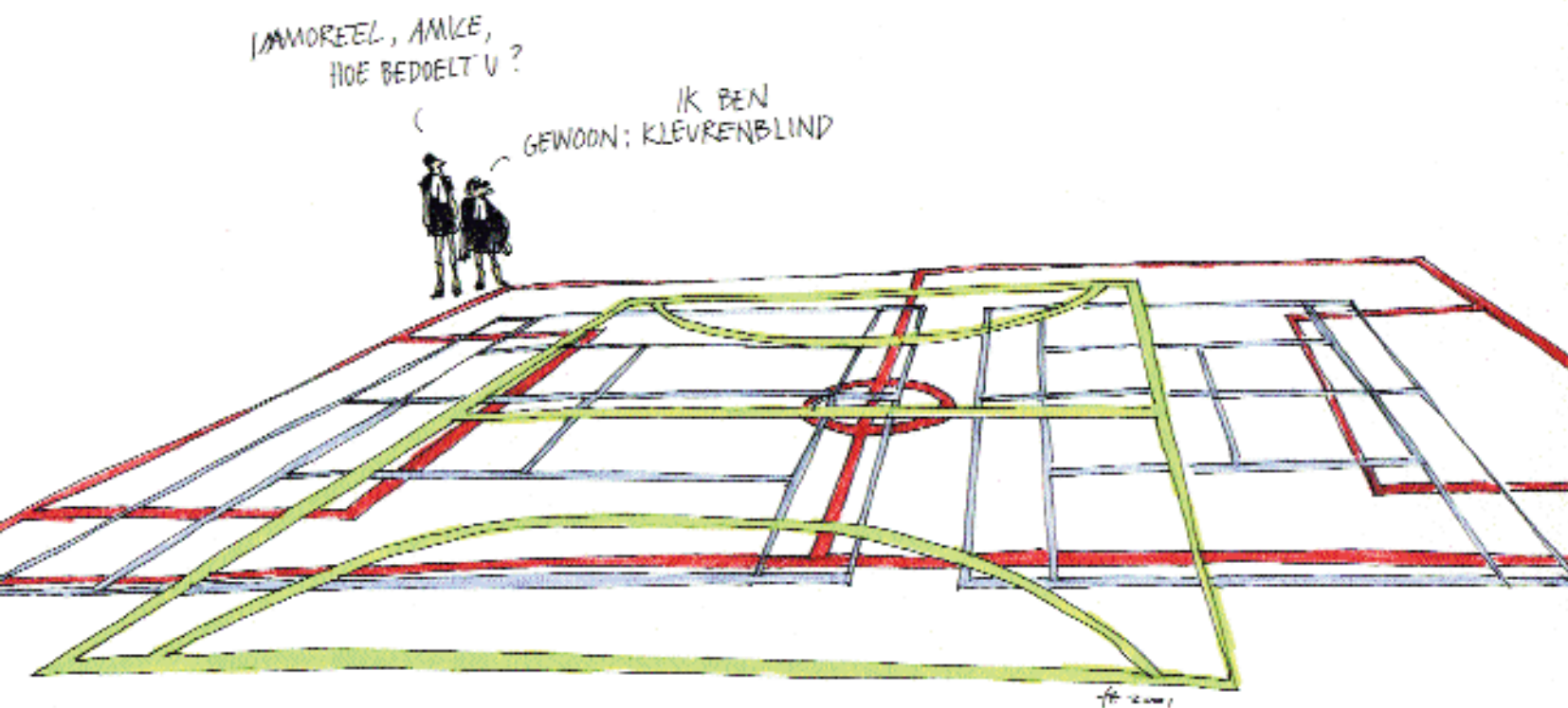
Op het doek

Het voorbeeld van de afperser leerde ons dat wij geen schijnregels moeten invoeren, maar met vlotte penseelstreken de basis van ons gedrag kunnen neerzetten op het doek van de fatsoensregels. De uitspraken van het Hof van Discipline leren ons het belang van behoud van flexibiliteit. We zien hoe goed de Raden

van Discipline en het Hof van Discipline daarvoor zorgen; nergens weet ik voorbeelden van tuchtrechtspraak op zo'n uitstekend niveau als het advocatentuchtrecht in Nederland. Cohen en de NMa leren ons dat het 'bange-nachtsyndroom' van de werkster niet zo'n goed idee is en dat er echt iets moet gebeuren.

De bisschop van Luik ten slotte laat ons zien dat al in 1337 één A-viertje genoeg was.

Dus: hoofdregels in een verordening; geen B-statusregels daarnaast, maar jurisprudentie van de tuchtrechter en principiële standpuntbepalingen (zo nodig) in de vergaderingen van het College van Afgevaardigden. n

De bijzondere zaak van... *Praktijk*

Advocaten ontmoeten kleurrijke personen en komen in bizarre situaties terecht. Bijna iedereen kent wel bijzondere voorvallen die tot nadenken stemmen of gewoon vermakelijk zijn. René de Groot nam het in Terneuzen op voor de wolf die eind vorig jaar de streek onveilig maakte.

Jan Pieter Nepveu
freelance journalist

Hoewel opgegroeid tussen Amsterdam en Den Haag, heeft René de Groot (40) zich laten verleiden advocaat te worden bij Adriaanse & Van der Weel in het verre Terneuzen. Hij herinnert zich zijn eerste aankomst met de pont in Zeeuws-Vlaanderen nog als de dag van gisteren. 'We gingen over de Westerschelde en zagen een nevelig land opdoemen, kaal zonder bomen, en ik verstond er de mensen slecht.' Maar nu wil hij er nooit meer vandaan.

Hij werkt in zijn kamer op de derde etage van een kantoorgebouw, waar je de Westerschelde kunt ruiken en zien. De secretaresse brengt een kop koffie en De Groot neemt een slok. Hij praat over de bijna legendarische wolf van Walsoorden, die hier van oktober tot december voor veel tumult heeft gezorgd. Sindsdien geldt De Groot bij zijn kantoorgenoten, die doorgaans alleen zaken doen voor bedrijven en overheden, als de wolvenspecialist.

Eind vorig jaar kwamen 62 schapen gruwelijk aan hun eind. Iedereen is ervan overtuigd dat een aantal schapen door een wolf gedood is. 'Als je een schaap aantreft met specifieke verwondingen, kun je met honderd procent zekerheid zeggen dat het door een wolf te grazen is genomen', zegt De Groot. Hij geeft wat details. 'Wolven grijpen een schaap in de nek, waarna ze het op de rug leggen, de darmen eruit vreten met een stukje van het vlees, en het karkas achterlaten.'

René de Groot

Advocaat en wolf

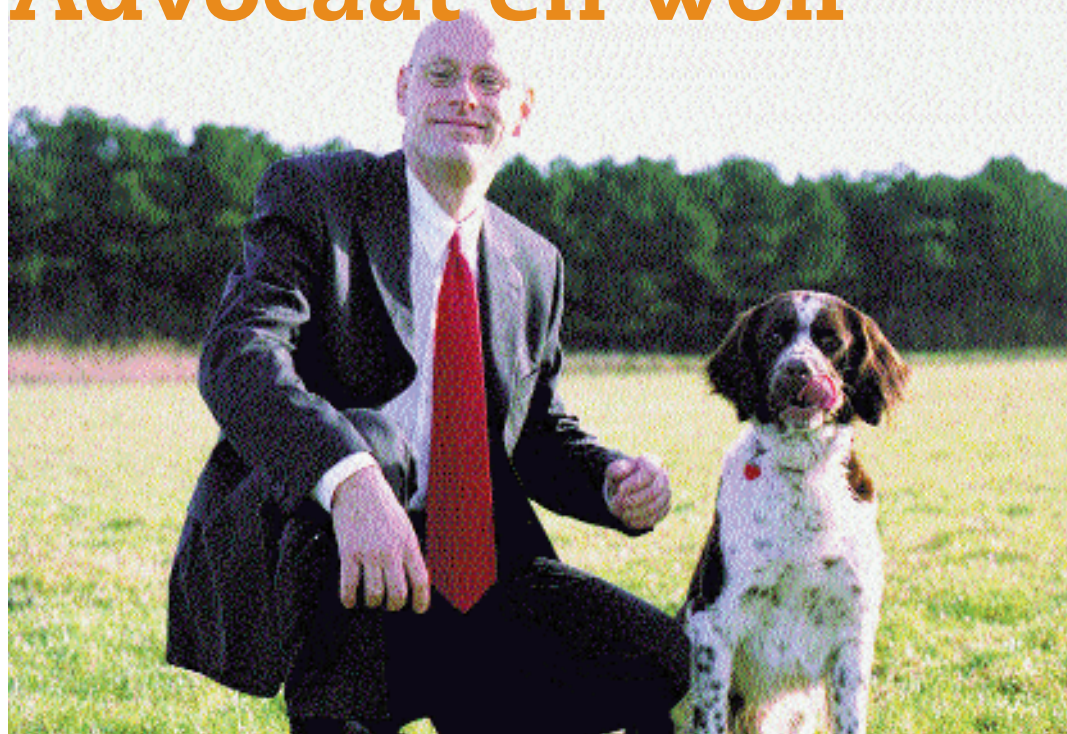

Foto: Mark Neelermans

René de Groot: 'Een wolf was niet mijn stiel, maar je kunt ook zaken doen om principiële redenen.'

Anderzijds kan aan de hand van de verwondingen ook met zekerheid gesteld worden dat sommige schapen niet door een wolf zijn aangevallen, maar door een 'gek of een wilde hond'.

Hoe dan ook, de officier van justitie heeft de politie instructie gegeven om de wolf desnoods te doden. Dat was zeer tegen de zin van de Stichting Wolvenopvang Nederland. De stichtingsvoorzitter maakte zich grote zorgen en vroeg De Groot, dierenvriend en al raadsman van de Stichting Wakker Dier, om bijstand. 'Een wolf was niet mijn stiel, maar je kunt ook zaken doen om principiële redenen of omdat je ze leuk vindt.' Wolven zijn een bedreigde diersoort, genieten strikte bescherming en mogen niet afgeschoten worden. De officier zou in strijd met de jachtwet en strenge Europese richtlijnen hebben gehandeld. De Groot stuurde hem dan ook een brief op poten. 'Ik heb gezegd dat ook de officier zich aan de wet moet houden en in feite de politie opdracht had gegeven om een strafbaar feit te plegen.'

De schapenboeren namen de advocaat zijn juridische tussenkomst niet in dank af en hebben hem dat laten merken ook. Voor de kerstdagen ontving De Groot een gruwelijke kerstkaart. 'Het was een foto van een schaap waarvan alle darmen eruit lagen, dat zag er heel onsmakelijk uit. Er zat een boze, sarcastische brief bij waarin mij prettige kerstdagen werden gewenst.' Maar hij ontving ook veel steunbetuigingen, waarin hij aangespoord werd de wolf te blijven helpen. Die kwamen, erkent De Groot, vooral uit de Randstad. 'Hier leven we wat dat betreft in een toch wat ruiger gebied.'

Zijn bijstand heeft hij tot de brief aan de officier kunnen beperken, want de wolf is van het ene op het andere moment verdwenen en waarschijnlijk neergeschoten in België. Bij een Belgische persfotograaf is een anonieme e-mail binnengekomen waarin iemand schreef de wolf te hebben neergelegd. Daarna is van de wolf niets meer vernomen en heeft de politie de speurtochten naar hem, en de anonieme jager, gestaakt. n

Iks ging weer eens pleiten

Leo van Osch

X was op weg naar het Hof van Discipline in Utrecht. Na vele jaren praktijk was het er dan toch een keer van gekomen: een klacht. Een onbenullige klacht in zijn ogen en de Raad van Discipline had hem daarin gelijk gegeven, door de klacht 'op alle onderdelen ongegrond te verklaren', maar zijn voormalige cliënt, bij wie hij, nu hij erover nadacht, altijd al pathologische trekjes had waargenomen, was in beroep gekomen, daarin stevig gesteund door een juridisch adviseur. Als X de spreekwoordelijke regen was, dan was die juridisch adviseur een wolkbreuk.

Het was een dag met zacht herfstweer en X mompelde de eerste regels van Keats' 'To Autumn' voor zich uit. Meer kende hij er trouwens niet.

X sjokte rond het Janskerkhof met – de naam zei het al – de dood in zijn schoenen. Deed hij er wijs aan zelf te pleiten? Had hij, ondanks de volstrekt onleesbare appèlmemorie, toch niet beter een pleitnota kunnen maken? In afwachting van het uur der wrake voor zijn ex-client belde hij in een andere zaak tot het einde van zijn beltegoed met een confrère, in een ultieme poging een KG te voorkomen, en liep toen naar het kantongerechtsgebouw waar het hof zitting hield.

X meldde zich bij de bode en werd verwezen naar de wachtruimte, een in de voormalige binnentuin gearmatureerd glazen gebouw-tje. In het midden daarvan was een betegelde 'natte ruimte' met wasbak geplaatst. De akoestiek was beroerd. 'De burgemeester van

Wezel...' prevelde hij voor zich uit. Het galmde als in een echopot en hij kon woordelijk verstaan hoe een nuffige vrouwelijke advocaat een cliënt uitlegde dat de zitting niet doorging en 'of die brief waarin dat stond dan niet ontvangen was'. Nu ja, 'die zou wel op de deurmat liggen', ging ze voort. Evengoed moesten die mensen bij wijze van spreken weer om vier uur met de paardentram terug naar Kockengen of God mocht weten welke negorij. Dat was wat je noemt lef hebben, om onder de rook van het Hof van Discipline dat soort taal uit te slaan.

De griffier riep nu zijn naam en X maakte van achter de betegelde ruimte kenbaar dat hij er was. Zijn ex-client nog niet, en even hoopte X dat die onwrikbaar vastzat in een door boze vrachtwagenchauffeurs opgeworpen barricade of, nog veel fijner, dat zijn cliënt misschien zelfs door diezelfde chauffeurs uit zijn auto was gesleurd om hem eens en voor altijd van alles af te leren. Helaas, cliënt verscheen toch met de mallotige adviseur, die hem zowaar vriendelijk bejegende.

Binnen lag diepblauwe vloerbedekking die contrasteerde met de okerkleurige bekleding van tafels en stoelen. De stoel en een vreemd driehoekig tafeltje die hem werden aangewezen stonden op nog geen meter van de verho-

waarop het hof was gezeten en gaven het begrip tuchtrecht een heel andere dimensie.

De voorzitter, die iets weg van Ted de Braak, vatte met een op de bonhomie van de voormalige kijkbuisheld gelijkende wijze de zaak samen en mr. Wolkbreuk gaf een toelichting. X keek onderwijl naar de griffier die – kennelijk lijdende aan een oogkwaal – met een buitenmodel bril met donkergele glazen op zijn neus, zijn voorhoofd bijkans plettend, voorovergebogen over zijn schrijfblok lag.

X pleitte nu voor eigen saeck, maar, zo merkte hij, dat had hij beter niet kunnen doen. Niet dat hij niet uit zijn woorden kwam, maar briljant kon je het niet noemen.

Het hof gaf geen krimp. Nee, het was helemaal niet van jongens-onder-mekkaar of ouwejongens-krentenbrood, het was van een ijzingwekkende kilte en het gelek of X niet alleen tuchtrechtelijk de plank had misgeslagen, maar ook anderszins in het geheel niet deugde.

Na afloop haalde hij opgelucht adem. Buiten ritselden de bladeren op het plein en boven in de lucht scheerden vogels. X schoot nu ook de laatste regel te binnen: 'And gathering swallows twitter in the skies.'

n

ging

Reacties *Praktijk*

Knevelen of keuvelen?

(Advocatenblad 2001-3)

Dat mijn artikel 'Asieladvocatuur gekneveld' bij de SRA's niet jubelend gelezen is verbaast mij niet. De reactie daarop van Peter Benders, namens de SRA's stelt me niettemin teleur. In die reactie wordt aan de kern van mijn betoog voorbijgegaan en slechts getracht de omlijsting daarvan te beschadigen.

Sprong ik vrijelijk met de waarheid om? Benders verwijt me niet terzake doende suggestieve, niet onderbouwde opmerkingen over rechtsvorm, bestuur en interne organisatie van de SRA's, maar gaat daar zelf in het geheel niet op in.

'De SRA's kwamen later.' Ik meldde dat de oprichting van de SRA's voortkwam uit de ontwikkeling van OC's en AC's. Een geboortedatum noemde ik niet. Benders ontkent het door mij gestelde verband. "Het ontstaan van de SRA's stond op zichzelf, los van 'bovengeschetste' ontwikkelingen." Wil hij echt beweren dat de door hem aangehaalde conclusie van het IOO, dat de rechtsbijstand aan asielzoekers ondoelmatig was georganiseerd, los stond van de door mij geschetste ontwikkelingen?

'Breed overleg.' Het argument *Wij niet alleen, zij ook!* werd mij op de lagere school al afgeleerd. Het argument neemt overigens niet weg dat de SRA's in het overleg een centrale en overheersende rol (kunnen) spelen. Ik wees daar in mijn artikel al op.

'Vroeger alles beter.' Mij wordt een heimwee toegedacht waar ik niet aan lijd. Is mijn signaleren van minder gelukkige ontwikkelingen op zich reeds reden om mij van nostalgie te verdenken?

'Kwaliteitsverbetering.' Het is jammer dat Benders op het punt van de kwaliteit van de rechtshulp de alarmklok niet wil horen. Het vergoedingsbesluit van 1-01-2000 heeft in de vergoedingen enige verbetering gebracht die tegelijkertijd teniet werd gedaan door de wijziging van de WROM. Dat ook op de andere gebieden van de gefinancierde rechtshulp de vergoedingen (nog steeds) onder de maat zijn is geen reden voor minder zorg op het asielterrein.

Tot slot: ik beschouw het maar als een compliment dat Benders in zijn slotzin pronkt met mijn veer: de Intervisiecommissie voor de rechtsbijstand op AC-Schiphol kwam er op mijn initiatief.

Genoeg gekeuveld.

(Frits Koers, Amsterdam)

Mr. Joost Beversluis misses the point

Advocatenblad 2001-2 kwam via via in handen van de Amerikaanse openbare aanklager William Koot in Las Vegas, red.

While he strives for satire and humor at the expense of George W. Bush, he dismisses or ignores the salient realities of our past election. Perhaps, he should leave the ironic complexities of our system in the amusing hands of Leno and Letterman and stick to the facts.

The United States of America is a republic, and as a government of representatives, popular majorities do not necessarily win elections in this country. If popular edicts, rather than the Rule of Law, were the standard for human behavior, we may still reside in a country segregated on the basis of the color of ones skin. While it is possible to debate the morality or fairness of an electoral college, representative government, 'out-of-date counting machines, or whatever, it is *ours* system. One of which we are duly proud. What is respected here, and has been held in our highest regard throughout most of our history, is the Rule of Law. As a trial lawyer for thirty years I have certainly come to appreciate this most honorable ideal.

The United States Supreme Court was established over 200 years ago. Through momentous and contentious litigation (*Brown v. Board of Education; Roe v. Wade, Mapp v. Ohio and Miranda v. Arizona*) the people of this country have embraced, sometimes reluctantly, but most of the time peacefully, the decisions of our Supreme Court. When the decision is rendered, we accept that decision; while we may protest, grumble, or actively seek to overturn judicial fiat through legislation, we also follow the legal directions of our three branches of government.

Change sometimes comes slowly through the application and interpretation of our Constitution, but, by this deliberate and cautious reconsideration of our laws, we, unlike Europe have managed to avoid the terror of Nazism, Fascism, Communism and the like. Certainly, our system is not perfect, nor do the leaders of our political parties profess it to be so; however, it functions in what is probably the most equitable fashion in the most inequitable of worlds.

In such a system it is incumbent on Mr. Gore to concede after the Supreme Court decision regarding the absurd, multi-chad-ridden, litigation-prolonged count in Florida. Although the race was lost, the American people did not riot, nor did the Military assemble to bring tanks and M-16's to Florida. Americans respect the rule of law, and it is our inestimable degree of pride that Mr. Gore followed in the footsteps of other Americans to honor our system and concede.

Naysayers aside, our system works. It works precisely because of our people; because we can criticize, and we get to change those things with which we disagree; not with guns, but with ballots (chads and all); not with zealots, but through law.

Justice was done in Florida... not perfect justice, perhaps, but 'our kind'. The kind that endures and ensures that in the end the law will prevail, and our system will survive. The losers frequently become winners, and the winners, if not in tune with the people, lose.

Stop whining Mr. Beversluis and get over it. We have.

(William T. Koot, Chief Deputy District Attorney, Las Vegas, Nevada, U.S.A.)

Suyver nieuwe algemeen secretaris

Onlangs werd bekend dat mr. J.J.H. Suyver (54) vanaf 1 mei de algemeen secretaris van de Nederlandse Orde van Advocaten is. Hij volgt Frederik Heemskerk op die raadsheer wordt in het Haagse Hof. Jan Suyver studeerde rechten in Leiden en volgde de Raio-opleiding in Den Bosch. Hij promoveerde op *De zeggenschap over de politie naar Nederlands recht* en was Officier van Justitie in Den Haag en op de Nederlandse Antillen.

Van 1983 werkte hij op het Ministerie van Justitie onder andere als hoofd directie politie, directeur-generaal politie en secretaris-generaal. Aan deze departementale loopbaan kwam in 1996 een eind. In de roerige jaren na 1994 werd een groot deel van de ambtelijke top van het departement vervangen.

Waarom bent u vertrokken als secretaris-generaal?

‘Om een veelheid van redenen. Laat ik volstaan met te zeggen dat de functie me onder de omstandigheden van toen niet lag. Bovendien vond ik de nadruk te veel liggen op managen. Mijn kracht ligt meer in de rechtsbeoefening.’

Hij werd vervolgens bestuursrechter bij de Raad van State en vanaf 1999 raadsheer in het Hof Den Haag.

Waarom de Orde?

‘De Orde staat midden in de rechtsstaat. De combinatie van mede richting geven aan het beleid en leiding aan een goede club professionals trekt me aan. Bovendien klikte het meteen met Guensberg. Dat is natuurlijk maar een elementje uit mijn motieven, maar het staat wel voor het feit dat cultuur en klimaat van de advocatuur me altijd hebben aangetrokken.’

(LH)

mr. J.H. Suyver op de Neuhuyskade

(advertentie)

Gaat u staan
of blijft u zitten?

HV&PARTNERS
VOOR JURISTEN. VAST OF INTERIM

WWW.ADVOCATENWERK.NL TEL 010 - 240 06 05

Orde-nieuws

Jonge Balie

Met ingang van 12 oktober 2000 is het bestuur van de Vereniging De Jonge Balie bij de Hoge Raad der Nederlanden voor het verenigingsjaar als volgt samengesteld: mr. G.J. Huith, voorzitter; mr. M.M. Jansen, vice-voorzitter; mr. E.G.S.N. Asselbergs, penningmeester; mr. M.G. Suermondt, eerste secretaris; mr. O.C. van Angeren, tweede secretaris; mr. N.A. Klaarenbeek, coördinator opleidingen; mr. W. van den Elzen, coördinator externe betrekkingen.

Secretariaat: Lange Voorhout 43, 2514 EC Den Haag, tel. 070-3624404, fax 070-3458429.

Advocaat in Colombia in levensgevaar

Diverse keren heeft de Stichting Advocaten voor Advocaten in deze rubriek melding gemaakt van de zorgwekkende situatie in Colombia. De extreem slechte omstandigheden in dit land maken het voor mensenrechtenadvocaten erg moeilijk om hun werk te doen. Paramilitairen schenden op grote schaal de mensenrechten. Zij worden daarbij actief gesteund door het Colombiaanse leger. Advocaten die slachtoffers ter zijde staan worden zelf vaak het doelwit van geweld. In de afgelopen jaren zijn veel advocaten om het leven gebracht, anderen zijn genoodzaakt Colombia te verlaten. Sinds enkele maanden zorgt de Stichting voor financiële ondersteuning van de Colombiaanse advocaat Juan Guillermo Sepulveda, die, na met de dood te zijn bedreigd, zich genoodzaakt zag onder te duiken.

Eind jaren tachtig steunde Advocaten voor Advocaten de Colombiaanse organisatie voor rechtsbijstand, 'Corporación Colectivo de Abogados'. Een van de advocaten van dit collectief, Oscar Rodas Villegas, verkeert nu volgens Amnesty International in groot levensgevaar. Op 24 januari werd de vriendin van Villegas ontvoerd en mishandeld. Zij is vrijgelaten met de boodschap dat indien Villegas zijn werk niet staakt, zijn dochter het volgende slachtoffer zal zijn. In september vorig jaar werd de broer van Villegas vermoord. De Stichting Advocaten voor Advocaten heeft gereageerd op de oproep van Amnesty International om te protesteren bij de autoriteiten in Colombia.

Voor meer informatie over de Stichting Advocaten voor Advocaten kunt u contact opnemen met secretaris Nicola Jägers, *pl/a Janskerkhof 3, 3512 BK Utrecht, tel. 030-2538407, fax 030-2537168, N.Jagers@law.uu.nl*

Correcties Vademecum 2001

In de gegevens over de Raad van Toezicht 's-Hertogenbosch zijn in het *Vademecum 2001* de volgende, hier gecursiveerde, onjuistheden gesloepen:

- mw. mr. C.E.M. Renckens, deken, Prins Bernhardstraat 1, 5211 HE Den Bosch
- P.F.P. Belt, wvd deken, penningmeester, Postbus 193, 5580 AD *Waalre*, Eindhovenseweg 128, 5582 HW, *Waalre*, e-mail *beltp@boomen.nl*
- C.M.G.M. van Eindhoven, secretaris *Jonge Balie*
- H.H.M. van Dijk, patronaten en begeleiding stagiaires, Postbus 44, 5201 AA Den Bosch, Statenlaan 3, 5223 LA Den Bosch, tel. 073-62 78 080, fax 073-62 78 090, e-mail *h.dijk@vanierselluchtman.nl*
- mevr. L. Ritzema (opleidingen), Postbus 3, 5600 AA Eindhoven, Prof. dr. Dorgelolaan 14, 5613 AM Eindhoven, tel. 040 - 26 26 600, fax 040-26 26 400, e-mail *l.ritzema@hollandlaw.nl*
- mevr. G.M. de Winther-Meijers (rechtshulp), e-mail *g.dewinther-meijers@schakenraad.nl*

Voor het raadplegen van de meest actuele adressen kunt u altijd terecht op de websites: www.balienet.nl en www.alleadvocaten.nl

Errata Vademecum Wet- & regelgeving

Model Eigen Verklaring (Boekhoudverordening) p. 119 en 120

Art. 10 Model Eigen Verklaring luidt:

'dat ultimo het boekjaar de liquiditeitspositie van mijn kantoor/het samenwerkingsverband etc. wel/niet zodanig was dat de kortlopende schulden (exclusief de derdengelden) voldaan konden worden uit de kortlopende vorderingen en aanwezige liquiditeiten (exclusief gesepareerde derdengelden).'

Art. 11 Model Eigen Verklaring luidt:

'dat ultimo het boekjaar de solvabiliteit van mijn kantoor/het samenwerkingsverband zodanig was dat wel/niet aan alle verplichtingen voldaan kon worden.'

Op de website www.balienet.nl treft u de aangepaste tekst aan.

Agenda

Bescherming van kinderen

Van donderdag 19 tot zaterdag 22 september 2001 wordt het Wereldcongres over Familierecht en de Rechten van Kinderen en Jeugdigen gehouden in Bath, Engeland. Het thema is 'internationale samenwerking voor de bescherming van kinderen'. *Informatie:* Capital Conferences Pty Ltd, PO Box N399, Grosvenor Place, NSW 1220, Sydney, Australia; tel. 00 61 29252 1635; fax 00 61 29241 5282; capcon@ozemail.com.au.

Leergang Europees recht

Op 9 maart 2001 start de nieuwe Postacademische Leergang Europees recht. De opleiding is gericht op het vergroten en verdiepen van kennis van het recht op een breed terrein van de Europese samenwerking. Omdat Europese regelgeving steeds meer doorwerkt in de nationale rechtsordes, dienen praktijkjuristen oog te hebben voor de Europees-rechtelijke aspecten van problemen die zij behandelen.

Inlichtingen: Erasmus Universiteit Rotterdam, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Opleidingscentrum voor Recht en Praktijk, Postbus 1738, 3000 DR Rotterdam, tel. 010-4081597, fax 010-4530309, e-mail: orp@frg.eur.nl, internet www.eur.nl/frg/orp.

Overheidsaansprakelijkheid bij calamiteiten

Eind februari komt het rapport-Oosting uit. In dit rapport wordt de rol van de overheid bij het voorkomen en bestrijden van de vuurwerkcramp te Enschede onder de loep genomen. Naar aanleiding van het uitkomen van dit rapport organiseert het Centrum voor Milieurecht van de Universiteit van Amsterdam op 5 april 2001 een studiemiddag over overheidsaansprakelijkheid bij calamiteiten. Op deze studiemiddag zullen onder voorzitterschap van prof. mr. N.S.J. Koeman drie onderwerpen aan de orde komen: politieke verantwoordelijkheid, strafrechtelijke vervolgbaarheid en civielrechtelijke aansprakelijkheid.

Plaats: De Rode Hoed, Keizersgracht 102, Amsterdam. *Inlichtingen:* mw. L.M. Schiesswald-Corduwener, Centrum voor Milieurecht, tel. 020-5253075, e-mail schiesswald@jur.uva.nl. *Prijs:* f 95.

Leergang Bestuursrechtelijke schadevergoeding

Particulieren en bedrijfsleven stellen de overheid steeds vaker aansprakelijk voor schade die ontstaan is bij de uitvoering van haar taken. Dit geldt zowel voor onrechtmatig als voor rechtmatig overheidshandelen (en nalaten). De grenzen waarbinnen de overheid verplicht is tot schadevergoeding zijn de laatste jaren sterk verruimd. Daarnaast is er een sterkere claimbewustheid bij burgers en bedrijfsleven. Er bestaat echter nog veel onduidelijkheid. De leergang Bestuursrechtelijke schadevergoeding geeft een helder overzicht van de belangrijkste onderwerpen en de laatste ontwikkelingen. De cursus bestaat uit 7 schriftelijke delen die per week toegestuurd worden. *Startdatum:* 6 april 2001, *einddatum:* 18 mei 2001. *Prijs:* f 2895 (excl. btw). *Inlichtingen:* Euroforum, Maria van Tuijn, tel. 040-2925957, fax 040-2925955, e-mail mtu@euroforum.nl.

English language courses

Aan de universiteit van Edinburgh vinden in de zomer cursussen Engels voor gevorderden plaats. Engels voor advocaten (minimaal twee jaar professionele ervaring) is een cursus van twee weken, prijs £ 660 en Engels voor rechtenstudenten is een cursus van drie weken, prijs £ 646.

Inlichtingen: Institute for Applied Language studies, University of Edinburgh, 21 Hill Place, Edinburgh EH8 9DP, Scotland, UK, tel. +44 (0)131 650 6200, fax +44 (0)131 667 5927, e-mail IALS.enquiries@ed.ac.uk, internet www.ials.ed.ac.uk.

Van de Orde

Permanente opleiding

In deze rubriek vindt u opleidingen die kunnen worden gevolgd in het kader van de Permanente opleiding. De rubriek vormt een aanvulling op de cursuswijzer Permanente opleiding die vier keer per jaar verschijnt.

Belastingrecht

De eigen woning en de kapitaalverrekening*

datum: 27 april 2001,
13.30–17.30 uur
docenten: prof. mr. T. Blokland
plaats: Groningen
punten: 3
prijs: f 485
PAO Rijksuniversiteit
Groningen, tel. 050-3635748

Bestuurs(proces)recht

Jurisprudentie update

Bestuursrecht***
datum: 30 mei 2001,
16.00–21.00 uur
docenten:
prof. mr. I.C. van der Vlies
plaats: Zeist
punten: 4
prijs: f 695 (excl. BTW)
NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889

Publiek-Private Samenwerking (PPS)***

data: 17 mei, 29 mei en
5 juni 2001, 9.30–17.00 uur
docenten:
mr. J.P.A.M. van Balen,
drs. L.G.M. Braam,
mr. M.J. Faro,
drs. W.W. Korving,
mr. D.C. Orobio de Castro
plaats: Rotterdam
punten: 18
prijs: f 2245
Opleidingscentrum voor Recht
en Praktijk, tel. 010-4081597

Burgerlijk (proces)recht

Verdiepingscursus Vernieuwd Burgerlijk Procesrecht***

data: 10 en 24 april 2001,
14.00–21.00 uur
docenten:
prof. mr. J.B.M. Vranken
plaats: Tilburg
punten: 12
prijs: f 2250 (excl. BTW)
PAO Katholieke Universiteit
Brabant, tel. 013-4662139

Aansprakelijkheid bij letselschade***

datum: 4 april 2001,
9.30–17.00 uur
docenten: mr. F.T. Oldenhuis,
prof. mr. T. Hartlief,
mr. Chr. H. van Dijk
plaats: Utrecht
punten: 5
prijs: f 1095 (excl. BTW)
Kluwer Opleidingen,
tel. 0570-647190

Opstellen en beoordelen van contracten***

data: 4 oktober 2001,
10.00–21.00 uur en
5 oktober 2001, 10.00–17.30 uur
docenten:
mr. C.R. Christiaans,
mr. C. Drion, mr. M. Wallart,
mr. T.H.M. van Wechem,
prof. mr. B. Wessels
plaats: Soestduinen
punten: 13
prijs: f 2595 (excl. BTW)
Kluwer Opleidingen,
tel. 0570-647190

Europees en nationaal economisch recht

Actualiteiten

Mededingingsrecht 2001*
datum: 5 april 2001,
9.30–17.00 uur
docenten:
mr. E.H. Pijnacker Hordijk,
mr. J.C.M. Montijn-Swinkels,
mr. M.J.J.M. Essers,
mr. M.G. Wezenbeek-Geuke,
prof. dr. E.E.C. van Damme,
mr. drs. W. Knibbeler,
mr. T.R. Ottenvanger,
mr. P.P.J. Butzelaar
plaats: Nijmegen
punten: 5
prijs: f 991,86
Centrum voor Kennis
Communicatie,
tel. 040-2129499

Faillissementsrecht

The Economics of Bankruptcy Law Reform****

datum: 22 maart 2001,
9.00–21.00 uur
docenten:
prof. dr. M.J.G.C. Raaijmakers,
mr. S.H. de Ranitz,
prof. dr. M.G. Rood,
prof. J. Franks,
prof. dr. R.D. Vriesendorp,
dr. F.M.J. Verstijnen,
prof. M. White,
dr. R. Monning,
prof. dr. E. Dirix,
prof. dr. S. van Wijnbergen
plaats: Tilburg
punten: 8
prijs: f 495
Schoordijk Instituut,
tel. 013-4662739

Verklaring der tekens

- * Actualiteiten (basiskennis vereist)
- ** Introductie
- *** Verdieping I (redelijke basiskennis vereist)
- **** Verdieping II (gedegen basiskennis vereist)
- ***** Specialisatie-opleiding

Internationaal (privaat)recht

Cross-Border Insolvencies:

The Impact of the EU Insolvency Regulation*

datum: 4 mei 2001,

9.30–17.00 uur

docenten: prof. M. Virgos,

mr. P. de Dree,

prof. I. Fletcher,

prof. A. Flessner, mr. M. Veder

plaats: Nijmegen

punten: 4

prijs: € 350

CPO Katholieke Universiteit

Nijmegen, tel. 024-3611960

Ondernemings- en Rechtspersonenrecht

Close Corporation and Partnership Law Reform in Europe and the United States****

datum: 17 mei 2001,

9.00–18.00 uur

docenten:

prof. mr. M.J.G.C. Raaijmakers,

prof. Callisson, prof. Hamilton,

prof. Thompson,

dr. J.A. McCahery,

prof. Dickerson, prof. Ribstein,

prof. Vestal,

mr. E.P.M. Vermeulen,

prof. Eisenberg, prof. Rock,

prof. Weidner

plaats: Tilburg

punten: 4

prijs: 250 euro

Schoordijk Instituut,

tel. 013-4662739

Close Corporation and Partnership Law Reform in Europe and the United States****

datum: 18 mei 2001,

9.00–18.00 uur

docenten:

prof. mr. M.J.G.C. Raaijmakers,

prof. Callisson, prof. Hamilton,

prof. Thompson,

dr. J.A. McCahery,

prof. Dickerson, prof. Ribstein,

prof. Vestal,

mr. E.P.M. Vermeulen,

prof. Eisenberg, prof. Rock,

prof. Weidner

plaats: Tilburg

punten: 4

prijs: € 250

Schoordijk Instituut,

tel. 013-4662739

Onroerendgoedrecht

Studiemiddag Instituut voor Bouwrecht 'actualiteiten jurisprudentie Nederlands Aanbestedingsrecht'****

datum: 26 april 2001,

14.00–16.30 uur

docenten: mr. dr. H. Nijholt

plaats: Utrecht

punten: 2

prijs: f 350

Vereniging voor Bouwrecht-

Advocaten, tel. 070-3245544

Praktijkproblemen rond regis- tergoederen**

datum: 14 juni 2001,

10.00–17.00 uur

docenten:

prof. mr. E.A.A. Luijten,

prof. mr. W.R. Meijer,

mr. R.J. Holtman,

mr. dr. H.W.M. van Kesteren

plaats: Garderen

punten: 5

prijs: f 995 (excl. BTW)

Vermande Studiedagen,

tel. 0320-237721

Overige rechtsgebieden

Drafting and Enforcing International Agreements**

data: 4 mei 2001,

10.00–16.45 uur en

5 mei 2001 van 9.30–13.00 uur

docenten: P. Martinius,

C. Mastellone, J. Davey,

A.J. Harwood, H. de Backer,

M.W. Stecher, C. Grayston,

M. Zwicky, J. Evans

plaats: Hamburg

punten: 7

prijs: € 270

Association Internationale des

Jeunes Avocats,

tel. 010-6324848

Onderhandelen/ conflicthantering

Het IT-offerte- en onderhan- delingstraject; juridische basiskennis voor de goede voorbereiding van IT-con- tracten***

data: 27 maart 2001,

9.30–19.00 uur, 28 maart 2001,

9.30–17.00 uur

docenten: ir. R.D. van Bruggen,

mr. M.J.G.P. Kaplan,

mr. P. Wit, mr. T. Hermans

plaats: Maarssen

punten: 14

prijs: f 2595 (excl. BTW)

InfoCare, tel. 073-6488648

Het IT-contract***

data: 10 april 2001,

9.30–19.00 uur en 11 april 2001,

9.30–17.00 uur

docenten: F. Warmelink,

mr. drs. H. van der Perk,

mr. W.F.R. Rinzema,

drs. J.J. Borking

plaats: Maarssen

punten: 14

prijs: f 2595 (excl. BTW)

InfoCare, tel. 073-6488648

Personalialia

BEËDIGD ALS ADVOCAAAT EN PROCUREUR

Alkan, mr. Z., Twentelaan 15 (7609 RE) postbus 479 (7600 AL) Almelo, tel. 0546-533633, fax 820827, e-mail damste@damste.nl

Arends, mr. D.G., Leidseplein 29 (1017 PS) postbus 2720 (1000 CS) Amsterdam, tel. 020-5517420, fax 6267949, e-mail daan.arends@bakernet.com

Beerentsen, mr. M.B., Willemskade 18 (8011 AD) postbus 349 (8000 AH) Zwolle, tel. 038-4225288, fax 4225247, e-mail beerentsen@unekn.nl

Boer, mr. A.J. de, Van Harenstraat 124 (9076 BZ) postbus 10 (9076 ZN) Sint Annaparochie, tel. 0518-402186, fax 402976

Bonis, mr. R., Rivierdijk 654 (3371 EE) postbus 90 (3370 AB) Hardinxveld-Giessendam, tel. 0184-618974, fax 618975, e-mail lewin.advocaten@wxs.nl

Bos, mr. H.J., Prins Hendrikstraat 8 (8911 BK) postbus 222 (8901 BA) Leeuwarden, tel. 058-2122444, fax 2133666, e-mail boonrade@bart.nl

Boven, mw. mr. E.M. van, Eisenhowerlaan 102 (2517 KL) postbus 82155 (2508 ED) Den Haag, tel. 070-3512124, fax 3524492, e-mail sava@wurehub.nl

Bres, mr. C. de, Droogbak 1a (1013 GE) postbus 251 (1000 AG) Amsterdam, tel. 020-7119000, fax 7119999, e-mail chris.debres@cliffordchance.com

Damen, mr. F., Boschdijk 15 (5612 HA) postbus 666 (5600 AR) Eindhoven, tel. 040-2977377, fax 2433033, e-mail fldamen@akd.nl

Eerdenburg, mw. mr. C.M. van, Boschdijk 15 (5612 HA) postbus 666 (5600 AR) Eindhoven, tel. 040-2977377, fax 2433033, e-mail cvaneerdenburg@akd.nl

Ende, mr. M.C. van den, Westersingel 96 (3015 LC) postbus 1522 (3000 BM) Rotterdam, tel. 010-2092777, fax 2092778, e-mail info@gvh-advocaten.nl

Erkens, mw. mr. M.Y.H.G., Hoge Rijndijk 306 (2314 AM) postbus 11051 (2301 EB) Leiden, tel. 071-5815300, fax 5815381, e-mail info@declercq.com

Fontein, mr. D., Roemer Visscherstraat 24 (1054 EX) Amsterdam, tel. 020-6181781, fax 6833042, e-mail mail@aalist-daniels-advocaten.nl

Gassler, mw. mr. V.A.J., Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285337, fax 3245979, e-mail vajgassler@dbbw.nl

Hart, mr. F.M.A. 't, (SNS Reaal Groep N.V.) Pettelaarpark 120 (5216 PT) postbus 70053 (5201 DZ) Den Bosch, tel. 073-6833118, fax 6833099

Horst, mr. S.G.A. van der, Boschdijk 15 (5612 HA) postbus 666 (5600 AR) Eindhoven, tel. 040-2977377, fax 2433033, e-mail svanderhorst@akd.nl

Jansen, mr. M.J.R., Prins Bernhardlaan 35 (2504 NE) postbus 155 (2400 AD) Alphen a/d Rijn, tel. 0172-503250, fax 503200, e-mail mjrjansen@lagrolaw.nl

Joolingen, mr. M.J. van, Boschdijk 15 (5612 HA) postbus 666 (5600 AR) Eindhoven, tel. 040-2977377, fax 2433033, e-mail infoeinbd@akd.nl

Korver, mr. R.A., (Advocatenkantoor Korver) Van Diemenstraat 192 (1013 CP) Amsterdam, tel. 020-5287618, fax 5287620

Kotterman, mr. D., Heemskerckstraat 2 (6828 ZE) postbus 30363 (6803 AJ) Arnhem, tel. 026-3705070, fax 3704590

Leedekerken, mr. J.W., De Lairessestraat 133 (1075 HJ) postbus 75265 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-6789488, fax 6789532

Lighthart, mw. mr. M.G., Scheveningseweg 66 (2517 KX) postbus 84046 (2508 AA) Den Haag, tel. 070-3529557, fax 3520919, e-mail mlighthart@houthoff.nl

Mellenbergh, mr. R., Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285438, fax 3247997, e-mail rmellenbergh@dbbw.nl

Mol, mr. R.C. de, Scheveningseweg 66 (2517 KX) postbus 84046 (2508 AA) Den Haag, tel. 070-3529504, fax 3503014, e-mail rmol@houthoff.nl

Og, mw. mr. J.M.C. van, Prof. Cobbenhagenlaan 75 (5037 DB) postbus 414 (5000 AK) Tilburg, tel. 013-4668888, fax 4668866, e-mail advocaten@beunenens.nl

Paumen, mw. mr. M.E.C.M., Van Stolkweg 10 (2585 JP) postbus 80504 (2508 GM) Den Haag, tel. 070-3504055, fax 3506187, e-mail paumen.m@pettenadv.nl

Pieterse, mw. mr. E.P.N., Wijnhaven 17 (3011 WH) Rotterdam, tel. 010-4123300, fax 4122660, e-mail info@carelsadvocaten.nl

Quaeghebeur, mw. mr. E.D., Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285351, fax 3249788, e-mail edquaeghebeur@dbbw.nl

Rosmalen, mw. mr. N.M. van, Vondelstraat 116 (1054 GS) Amsterdam, tel. 020-6163263, fax 6835465, e-mail n.m.van.rosmalen@rieske.nl

Roijmans, mr. A., Van Boshuizenstraat 12 (1083 BA) postbus 75258 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-5419888, fax 6464966, e-mail a.roijmans@schutgroshede.nl

Ruiven, mr. J.P.C. van, Andries Bickerweg 6 (2517 JP) postbus 18511 (2502 EM) Den Haag, tel. 070-3184200, fax 3561340, e-mail ruiven@burenguelen.nl

Sachs, mw. mr. E.A.C., Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285607, fax 3280049, e-mail eacsachs@dbbw.nl

Scheltes, mr. R., Noorsingel 40B (3032 BE) postbus 3725 (3003 AS) Rotterdam, tel. 010-4650966, fax 4654039, e-mail rogier.scheltes@hetnet.nl

Sijtsma, mw. mr. H.G., Dubbelsteijnlaan West 39 (3319 EK) postbus 9069 (3301 AB) Dordrecht, tel. 078-6300000, fax 6300022, e-mail info@dekoningsadvocaten.nl

Tessemaker, mw. mr. M., Droogbak 1a (1013 GE) postbus 251 (1000 AG) Amsterdam, tel. 020-7119692, fax 7119999, e-mail mirjam.tessemaker@cliffordchance.com

Thuijs, mr. D.T.G., Van Eeghenstraat 98 (1071 GL) postbus 74654 (1070 BR) Amsterdam, tel. 020-5777700, fax 6719710, e-mail mail@hrd.nl

Timmerman, mw. mr. M., Van Eeghenstraat 98 (1071 GL) postbus 74654 (1070 BR) Amsterdam, tel. 020-5777700, fax 6719710, e-mail timmerman@hrd.nl

Meldingen voor deze rubriek kunnen worden doorgegeven aan: adres@advocatenorde.nl

Tjabbes-Meijer, mw. mr. L., Weena 355 (3013 AL) postbus 1507 (3000 BM) Rotterdam, tel. 010-2172000, fax 2172700, e-mail ltjabbes@houthoff.nl

Veen, mr. A.R. van de, Koningin Julianaplein 30 (2595 AA) postbus 11756 (2502 AT) Den Haag, tel. 070-3488700, fax 3477494

Verbraak, mw. mr. S., Stationsstraat 4 (5061 HE) postbus 234 (5060 AE) Oisterwijk, tel. 013-5215357, fax 5283339

Verheij, mr. R.G., Haagweg 5 (2311 AA) postbus 11231 (2301 EE) Leiden, tel. 071-5124445, fax 5123609, e-mail ruitel@dutch.nl

Voermans, mw. mr. B.A., De Lairessestraat 133 (1075 HJ) postbus 75265 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-6789123, fax 6789589, e-mail voermans@vandoorne.com

Vos, mr. G.A., Emmasingel 38 (6001 BD) postbus 196 (6000 AD) Weert, tel. 0495-532583, fax 540755, e-mail hoeberechts@balienet.nl

Vriezen, mr. G.A., (Shell International B.V.) Carel van Bylandtlaan 16 (2596 HR) postbus 162 (2501 AN) Den Haag, tel. 070-3778799, fax 3778722

Waayer, mr. A., Koningin Julianaplein 30 (2595 AA) postbus 11756 (2502 AT) Den Haag, tel. 070-3488700, fax 3819283, e-mail a.waayer@prdf.nl

Werdmuller, mr. P.B.J., Wetstraat 57 (B-1040) Brussel/België, tel. 0032-22872000, fax 22311661, e-mail pwerdmuller@cgsh.com

Willemsen, mr. R., Stadhouderslaan 100 (2517 JC) postbus 29702 (2502 LS) Den Haag, tel. 070-3633555, fax 3651051, e-mail info@ruigpartners.nl

Wissels, mw. mr. C.M., Koningin Julianaplein 30 (2595 AA) postbus 11756 (2502 AT) Den Haag, tel. 070-3488700, fax 3477494

Wolthuis, mw. mr. M.S., Weena 666 (3012 CN) postbus 190 (3000 AD) Rotterdam, tel. 010-4042111, fax 4042333, e-mail wolthuis@trenite.com

PRAKTIJK NEERGELEGD

Bakhuys Roozeboom, mr. A.A. (Parijs, Frankrijk) 10.1.2001

Bemmelens, mr. E.E. van (Leiden) 2.11.2000

Bennis, mr. A.C. (Haarlem) 1.2.2001

Breemens, mw. mr. M.A.H. van (Rotterdam) 31.12.2000

Brun-van Susante, mw. mr. N.J.M. Le (Den Haag) 1.10.2000

Budde, mw. mr. J.E. (Apeldoorn) 15.1.2001

Buck, mr. A. de (Den Haag) 1.1.2001

Daal-Doppen, mw. mr. E.G.M. (Vleuten) 31.12.2000

Dormans-Janssen, mw. mr. M.S. (Sneek) 4.10.2000

Dorp, mw. mr. B. van (Den Haag) 1.9.2000

Dijkman-Rekers, mw. mr. A.W.M. (Berkhout) 31.12.2000

Eerden, mr. W.M.C. van der (Den Bosch) 1.1.2001

Flos-Witlox, mw. mr. B.C. (Middelburg) 27.12.2000

Greuter, mr. P.M.F. (Haarlem) 17.1.2001

Griep, mr. R.L. (Den Haag) 1.1.2001

Hakkennes-de Bruijn, mw. mr. C.A.M. (Boxtel) 1.1.2001

Hassel, mr. W.G. van (Rotterdam) 1.1.2001

Hessels, mr. N.F. (Rotterdam) 1.1.2001

Hill, mw. mr. M.C. (Rotterdam) 14.9.2000

Hofstede, mr. G.V. van der (Middelburg) 1.1.2001

Höhner, mr. J.O.M. (Hilvarenbeek) 29.12.2000

Hooff Graafland, Jhr. mr. G. (Den Haag) 1.1.2001

Jansen, mr. E.P. (Rotterdam) 31.12.2000

Kalkman, mr. W.M.A. (Leiden) 31.12.2000

Kam, mr. B. van de (Zwolle) 12.1.2001

Kesler, mr. H.W. (Enschede) 1.12.2000

Koningen, mr. D. (Voorburg) 15.12.2000

Kousemaker-Klaassen, mw. mr. drs. A.M. (Breda) 1.1.2001

Lenningh, mr. D.R.D. van (Rotterdam) 15.1.2001

Lunsingh Scheurleer, mr. F.W. (Willemstad, Curaçao) 20.12.2000

Maat, mw. mr. M. van der (Enschede) 1.1.2001

Meel, mr. H.G.M. van (Huissen) 1.1.2001

Nouwen, mr. W.L. (Rotterdam) 1.1.2001

Parkins-de Vin, mw. mr. M.H.J. (Den Haag) 1.11.2000

Pennings, mw. mr. R.M.H. Pennings (Lent) 31.12.2000

Platerink, mw. mr. C.S. (Naaldwijk) 11.11.2000

Pol, mr. M.R. van der (Bergum) 1.6.2000

Pronk-Schaap, mw. mr. W.C.M. (Hendrik Ido Ambacht) 1.2.2001

Ruppert, mw. mr. M.M. (Gouda) 22.12.2000

Sassen, mw. mr. M.R.J.A. (Den Haag) 16.12.2000

Schwanebeck, mr. B.J.J. (Den Haag) 28.11.2000

Smeden, mr. J.R.E. van (Harlingen) 1.10.2000

Veldhoven, mw. mr. E.H. van (Arnhem) 1.1.2001

Verschoof, mw. mr. M. (Utrecht) 23.1.2001

Vorstenbosch, mr. E.J.H.M. (Utrecht) 15.1.2001

Wols, mr. J.A. (Heerenveen) 26.6.2000

Wijk-van der Hell, mw. mr. S. van (Wassenaar) 1.12.2000

KANTOORVERPLAATSING

Berger, mr. L.C.M. (Eindhoven): Dijkshofplantsoen 14 (1077 BL) postbus 75546 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-3051600, fax 3051699, e-mail info@spighthoff.nl

Bos, mr. D.M. (Capelle a/d IJssel): Emmalaan 42 (2405 GD) postbus 333 (2400 AH) Alphen a/d Rijn, tel. 0172-233240, fax 234121

Bree, mw. mr. L. de (Alkmaar): Concertgebouwplein 29 (1071 LM) Amsterdam, tel. 020-6760780, fax 6752764, e-mail kkklawyers@3k.nl

Van den Brink & Luttkhuis: Burgemeester Reigerstraat 77 (3581 KP) postbus 14018 (3508 SB) Utrecht, tel. 030-2333415, fax 2302032, e-mail kantoor@b-ladvocaten.nl (mrs. J. van den Brink, E.W. Luttkhuis en E.J.A.A. van Dal)

Brouwers-Wozniak, mw. mr. A.D. (Utrecht): Vredesdijk 15 (3761 HA) postbus 318 (3760 AH) Soest, tel. 035-6015080, fax 6024345, e-mail info@vandergoan.nl

Bruijn, mw. mr. G.J. de (Poortugaal): Middenbaan Noord 41 (3191 EM) postbus 392 (3190 AH) Hoogvliet, tel. 010-4168133, fax 4387744

Coevorden, mr. R.S. van (Utrecht): Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285328, fax 3285325, e-mail maildhg@dbbw.nl

Conway, mr. S.C.: K.P. van der Mandelelaan 120 (3062 MB) postbus 4121 (3006 AC) Rotterdam, tel. 010-2425400, fax 2425450, e-mail sbmc@kpmg.nl

Corten, mr. J.A.F.: Jacob Obrechtstraat 70 (1071 KP) Amsterdam, tel. 020-6766060, fax 6645495, e-mail legal@willems-advocaten.nl

Daalen, mr. D.M. van (Arnhem): Parnassusweg 126 (1076 AT) postbus 75505 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-5772000, fax 5772700, e-mail ddaalen@houthoff.nl

Geradts, mw. mr. V.A.A. (Rotterdam): Burgerweeshuispad 311 (1076 HS) postbus 71170 (1008 BD) Amsterdam, tel. 020-5785785, fax 5785800, e-mail vivian.geradts@loyensloeff.com

Gorsira, mr. M.R.B. (Den Haag): Weena 666 (3012 CN) postbus 190 (3000 AD) Rotterdam, tel. 010-4042111, fax 4042333, e-mail gorsira@nolsttrente.com

Graaf, mr. T.J. de (Rotterdam): Prinses Irenestraat 59 (1077 WV) postbus 7113 (1007 JC) Amsterdam, tel. 020-5414646, fax 6612827, e-mail tycho.degraaf@nautadutilh.com

Groothuis, mr. L.F. (Rotterdam): One Rockefeller Plaza, 23rd floor, New York NY 10020 USA, tel. 001-2122182990, fax 2122182999, e-mail nautadutilh@nauta-ny.com

Güth, mr. J.E.B.: Valkenboslaan 72 (2563 CM) Den Haag, tel. 070-3631961, fax 3562628, e-mail jurrienguth@hotmail.com

Hamburger, mw. mr. M.L.: Hamburger Advocaten/Law offices, Alpen Rondweg 102 (1186 EA) Amstelveen, tel. 020-6407991, fax 6407934, e-mail m_hamburger@compuserve.com

Hazenbos, mr. B.J. (Den Haag): Parnassusweg 126 (1076 AT) postbus 75505 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-5772374, fax 5772702

Holtrop, mr. P.F.: De Lairessestraat 158 (1075 HM) Amsterdam, tel. 020-4700177, fax 6710974, e-mail info@vantill.nl

Hulst, mw. mr. H.A. van: Droogbak 1a (1013 GE) postbus 251 (1000 AG) Amsterdam, tel. 020-7119000, fax 7119999

Jurgens, mw. mr. W.P.M. (Amsterdam): Weena 750 (3014 DA) postbus 1110 (3000 BC) Rotterdam, tel. 010-2240000, fax 4148444, e-mail willemijn.jurgens@nautadutilh.com

Keijzer-de Korver, mw. mr. M.: Schouwburgplein 30-34 (3012 CL) postbus 1488 (3000 BL) Rotterdam, tel. 010-4444369, fax 4125050

Klein Meuleman, mr. W.H. (Rotterdam): Uitstraat 63 (3201 EN) postbus 482 (3200 AL) Spijkensse, tel. 0181-611677, fax 623226, e-mail mail@vangoglawyers.nl

Klerks, mw. mr. J.H.M. (Mijdrecht): Storkstraat 22 (3833 LB) postbus 315 (3830 AJ) Leusden, tel. 033-4321957, fax 4321956

Kneepkens, mw. mr. E.J.P.J.M.: Koningsweg 99 (5211 BH) postbus 1602 (5200 BR) Den Bosch, tel. 073-6146258, fax 6891268

Koenen, mw. mr. P.J.M. (Rotterdam): De Lairessestraat 133 (1075 HJ) postbus 75265 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-6789521, fax 6789535, e-mail koenenp@vandoorne.com

Kroeks, mw. mr. S.M.H.: Maliesingel 20 (3581 BE) postbus 354 (3500 AJ) Utrecht, tel. 030-2333244, fax 2341644, e-mail wijnstael@balienet.nl

Kuijpers, mr. B.C.H. (Amsterdam Zuid-oost): Robijnstraat 3 (1812 RB) postbus 366 (1800 AJ) Alkmaar, tel. 072-5411103, fax 5411105, e-mail bkuijper@pesman.nl

Laagland, mr. F.J. (Den Bosch): Prof. Dr. Dorgelolaan 14 (5613 AM) postbus 3 (5600 AA) Eindhoven, tel. 040-2626600, fax 2626400, e-mail info@hollandlaw.nl

Lesquillier, mw. mr. P. (Amsterdam): Molenstraat 15 (3512 CL) Utrecht, tel. 030-2896009, fax 2896096, e-mail p.lesquillier@planet.nl

Linden, mr. O.P. van der: Arthur van Schendelstraat 740 (3511 MK) postbus 516 (3500 AM) Utrecht, tel. 030-2347234, fax 2347272

Louwers, mr. E.J. (Rotterdam): Stadhuisplein 4 (5611 EM) postbus 6019 (5600 HA) Eindhoven, tel. 040-2970000, fax 2461375, e-mail clouwers@akd.nl

Mulder, mr. H.D.M. (Rotterdam): Weena 592 (3012 CN) postbus 2700 (3000 CS) Rotterdam, tel. 010-2010500, fax 2010501, e-mail mulder@vanmens-wisselink.nl

Nieuwenhuys, mr. E.J. (Veenendaal): Kroonslag 6 (3991 TW) Houten, postbus 4085 (3502 HB) Utrecht, tel. 030-2849875, fax 2671333

Oosterhout, mw. mr. I. van (Rosmalen): Parkweg 12 (5282 SM) postbus 127 (5280 AC) Boxtel, tel. 0411-675533, fax 684895, e-mail bogarts@nedernet.nl

Piek, mr. F.A. (Amsterdam): Raadhuislaan 2-3 (2131 BE) postbus 670 (2130 AR) Hoofddorp, tel. 023-5541685, fax 5624097, e-mail sso-mail@sso.nl

Rasquin, mw. mr. V.M.C. (Rotterdam): One Silk Street, London EC2Y 8HQ, Groot-Brittannië, tel. 0044-2074565424, fax 2074565567, e-mail vmcrasquin@dbbw.nl

Reiziger, mr. J.J. (Groningen): Beilerstraat 41 (9401 PC) postbus 300 (9400 AH) Assen, tel. 0592-316855, fax 317741, e-mail j.reiziger@triplaw.nl

Rens, mw. mr. drs. P.: Heemraadssingel 105 (3022 CB) Rotterdam, tel. 010-2444343, e-mail p.rens@leijnseartz.com

Reijnders, mw. mr. B.: Domselaerstraat 22 (1093 MA) Amsterdam, tel. 020-4684414, fax 6949497

Rozenendaal, mw. mr. W.L. (Schiphol): Strawinskylaan 3037 (1077 ZX) postbus 2508 (1000 CM) Amsterdam, tel. 020-4313297, fax 4313302, e-mail willemijn.rozenendaal@bdn.nl

Rosenberg Polak, mr. J.C.: Eisenhowerlaan 102 (2517 KL) postbus 82155 (2508 ED) Den Haag, tel. 070-3512124, fax 3524492, e-mail j.c.rosenbergpolak@salval.com

Ruitenbeek-de Bekker, mw. mr. E.M.T.: Parkstraat 30 (2514 JK) postbus 801 (2501 CV) Den Haag, tel. 070-3617002, fax 616032

Rijcken, mr. G.C.E.: Droogbak 1a (1013 GE) postbus 251 (1000 AG) Amsterdam, tel. 020-7119000, fax 7119999

Schie, mw. mr. M. van (Bussum): Hullenbergweg 300 (1101 BV) postbus 22766 (1100 DG) Amsterdam Zuid-oost, tel. 020-6561762, fax 6561920, e-mail vanschie.marieke@kpmg.nl

Schreuders, mr. R.M.M.M. (Heerlen): Kerkstraat 4 (6367 JE) postbus 23034 (6367 ZG) Voerendaal, tel. 045-5620540, fax 5620541

Siegers, mw. mr. M.J.: Weena 690 (3012 CN) postbus 2888 (3000 CW) Rotterdam, tel. 010-2246224, fax 4125839

Slingenberg-Beishuizen, mw. mr. P.R. (Gouda): Westplein 12-14 (3016 BM) postbus 23070 (3001 KB) Rotterdam, tel. 010-2772777, fax 4360582, e-mail infordwv@akd.nl

Snel, mr. R. (Utrecht): Koningin Julianaplein 30 (2595 AA) postbus 11756 (2502 AT) Den Haag, tel. 070-3488700, fax 3477494

Spee, mw. mr. M.J.E. (Roermond): Stationsweg 7 (6101 HK) postbus 39 (6100 AA) Echt, tel. 0475-485080, fax 482268

Steenhuis, mw. mr. M.S.J. (Den Haag): Koningin Emmaplein 7 (3016 AA) Rotterdam, tel. 010-2415777, fax 2415770, e-mail lvd@ludwig-vandam.nl

Stodel, mr. H. (Vevey, Zwitserland): Likama Street 40, Marsascale ZBR 12, Malta, tel. 00356-634391, fax 637346, e-mail stodel@keyworld.net (Postadres blijft: Ten Holter Advocaten, postbus 476 (3300 AL) Dordrecht

Terng, mr. drs. A.S.K.: Orlyplein 50 (1043 DP) postbus 59280 (1040 KG) Amsterdam, tel. 020-5824200, fax 5824060

Tuinenburg, mr. D.P.: ING-Groep N.V., Strawinskylaan 2631 (1077 ZZ) postbus 810 (1000 AV) Amsterdam, tel. 020-2418719

Tuinhout, mr. L.M. (Den Haag): Weena 666 (3012 CN) postbus 190 (3000 AD) Rotterdam, tel. 010-4042111, fax 4042333, e-mail rotterdam@nolsttrente.com

Uitdehaag, mr. C.W.H.M.: Bolwerk 18 (5509 MH) postbus 153 (5500 AD) Veldhoven, tel. 040-2944500, fax 2944550, e-mail advocaten@tilman.nl

Veldhuizen, mr. D.G. (Alphen a/d Rijn): Hullenbergweg 300 (1101 BV) postbus 22766 (1100 DG) Amsterdam Zuid-oost, tel. 020-6561777, fax 6561700, e-mail veldhuizen.dennis@kpmg.nl

Verlegh, mw. mr. W.C.G. (Roermond): Statenlaan 55 (5223 LA) postbus 1714 (5200 BT) Den Bosch, tel. 073-6927777, fax 6927689

Visser, mr. R.F.K. (Rotterdam): Orlyplein 50 (1043 DP) postbus 59280 (1040 KG) Amsterdam, tel. 020-5824200, fax 5824060, e-mail rivisser@akd.nl

Vliet, mr. J.J. van: McLarens Toplis, W.G.-Plein 428 (1054 SH) Amsterdam, tel. 06-51118032, e-mail vliet@toplis.nl

Voerman, mr. J.A. (Rotterdam): Weena 592 (3012 CN) postbus 2700 (3000 CS) Rotterdam, tel. 010-2010500, fax 2010501, e-mail rotterdam@vanmens-wisselink.nl

Wallheimer, mr. M.E.: Frederiksplein 42 (1017 XN) postbus 545 (1000 AM) Amsterdam, tel. 020-5533627, fax 5533794, e-mail m.wallheimer@edh.nl

Wees, mr. A.P. van der (Utrecht): Arthur's Legal, postbus 469 (3700 AL) Zeist, tel. 030-6580190, fax 6580191, e-mail arthurslegal@euronet.nl

Weideveld-Buitenhuis, mw. mr. I.E.J. (Almere): Velperweg 26 (6824 BJ) postbus 3045 (6802 DA) Arnhem, tel. 026-3538312, fax 3538396, e-mail weideveld@arnhem.dirkzwager.nl

Weststrate, mr. M.H.L.: Koningin Wilhelminahaven ZZ 21 (3134 KG) Vlaardingen, tel. 010-4341059, fax 2340890, e-mail weststrate@per.nl

Willems, mr. P. (Maarsse): Lucasbolwerk 6 (3512 EG) postbus 815 (3500 AV) Utrecht, tel. 030-2303010, fax 2303011, e-mail general@degier-stam.nl

KANTOORCOMBINATIE/ ASSOCIATIE

Brouwers & partners Advocaten (mrs. P.J.M. Brouwers, A.A.M. Hoogveld en G.P.M. Brouns) Gaetano Martinolaan 95 (6229 GS) postbus 1637 (6201 BP) Maastricht, tel. 043-3566988, fax 3566984

Damsté Advocaten (betreft een fusie van Damsté/Spours, Sanders & Vermeulen Advocaten te Almelo en Hengelo, en Van der Sijs, De Vlieger & Holsbrink Advocaten te Enschede) De drie vestigingen met telefoonnummers en faxnummers te Almelo, Hengelo en Enschede blijven ongewijzigd gehandhaafd.

Van Westrop & Van der Vlis (mrs A.J.W. van Westrop en Chr.F. van der Vlis) Bachstraat 15 (1077 GE) Amsterdam, tel. 020-3053737, fax 3053730

Wieberdink & Grapperhaus (mrs B.F.M. Grapperhaus en P.Th. Grapperhaus) Kenaupark 24 (2011 MT) Haarlem, tel. 023-5319094, fax 5315527

TEL./FAX/POSTBUS/E-MAIL

Haasdijk Advocaten te Amstelveen: e-mail haasdijk.advocaten@planet.nl

Mensink-Nouws, mw. mr. drs. O.G.M. te Middelburg: e-mail ogm@avdw.nl

Suringa, mr. P. te Amersfoort: e-mail psu@wxs.nl

NAAMSWIJZIGING

Mw. mr. H.W. Groenveld te Arnhem: Mw. mr. H.W. Wiersema-Groenveld Advocatenkantoor Pessers te Eindhoven:

Houben & Van Dijk Advocaten Mw. mr. drs. O.G.M. Mensink te Middelburg: Mw. mr. drs. O.G.M. Mensink-Nouws

Alle disciplinaire beslissingen die sinds 1986 in het Advocatenblad zijn gepubliceerd zijn ook te vinden op www.advocatenorde.nl en BalieNet

Raad van Discipline 's Hertogenbosch, 8 mei 2000

(mrs. Koster-Vaags, Henselmans, Erkens, Van Dooren en Paulussen)

Tegenstrijdige belangen binnen kantoorverband.

Advocatenwet art. 46 (2. wat een behoorlijk advocaat betaamt, 2.4.2 tegenstrijdige belangen van verschillende cliënten)

Gedragsregel 7, leden 1 en 4

Feiten

Mr. Y heeft aan klager rechtsbijstand verleend. De zaak is afgerond in mei 1998, met een einddeclaratie. In juli 1999 heeft klager opnieuw contact gezocht met mr. Y en hem stukken met betrekking tot de zaak toegestuurd. Kort daarop wendt klager zich wederom tot mr. Y om zijn bijstand te vragen in een andere aangelegenheid. Mr. Y laat daarop weten dat hij niet vrij is in die nieuwe zaak op te treden omdat hij een jaar eerder de wederpartij van klager had geadviseerd in een geschil met een derde, A. Met bijstand van een andere advocaat treedt klager vervolgens in kort geding op, tezamen met A. De wederpartij in kwestie wordt bijgestaan door mr. X, kantoorgenoot van mr. Y. De klacht houdt in dat mr. X ten onrechte de zaak voor A is gaan behandelen, nu gegevens van klager op het kantoor van mr. X aanwezig zijn en klager zich bovendien in die zaak tot mr. Y, kantoorgenoot van mr. X, had gewend. Klager verzoekt daarnaast de raad te gelasten dat mr. X zijn bemoeienis met de zaak A staakt en dat mr. X de door het optreden van mr. X veroorzaakte kosten aan klager betaalt.

Overwegingen van de raad

Ofschoon vaststaat dat de door mr. Y behandelde zaak van een geheel andere orde was dan de zaak-A acht de raad het onjuist dat mr. X de zaak voor A tegen klager aannam. Klager was op dat moment cliënt van het kantoor, te weten van mr. Y. In het algemeen behoort dit reeds een beletsel te zijn om een zaak tegen een cliënt te behandelen. Maar bovendien is er voor mr. X de mogelijkheid gegevens te gebruiken uit het dossier van klager. Dat die zaak niets van doen had met de zaak-A is niet relevant, daar immers de mogelijkheid om gegevens over klager te verkrijgen reeds voldoende is om aan te nemen dat sprake is van een conflicterend belang zodat mr. X deze zaak niet had mogen behartigen voor A.

De raad acht dit onderdeel van de klacht gegrond. Ten aanzien van de op te leggen maatregel overweegt de raad dat niet vaststaat dat mr. X gegevens gebruikt heeft uit het dossier van klager. Klager zelf heeft bovendien gesteld dat door mr. X van die gegevens geen gebruik is gemaakt. Op grond hiervan acht de raad geen reden aanwezig om verweerder een maatregel op te leggen.

De raad acht zich niet bevoegd om de door klager gevorderde maatregel, te gelasten dat mr. X zijn bemoeienis met de zaak-A staakt, toe te wijzen.

Het oordeel over een eventueel aan klager toekomende (schade)vergoeding is in het algemeen voorbehouden aan de civiele

rechter. Wel heeft de tuchtrechter de bevoegdheid zich uit te spreken over de schade veroorzaakt door het gedrag van de advocaat, doch hij zal daarvan slechts gebruikmaken indien de door het gedrag veroorzaakte schade eenvoudig is vast te stellen, zowel wat haar omvang als wat het causaal verband betreft. De raad kan dit oordeel eventueel in een nadere, aan haar uitspraak te verbinden, voorwaarde verwerken. Dit is echter in casu niet aan de orde omdat zowel het causale verband tussen de schade aan de zijde van klager en het gedrag van mr. X als de omvang van de schade niet zonder nader onderzoek zijn vast te stellen.

Volgt

De raad acht onderdeel één van de klacht gegrond doch legt mr. X ter zake geen maatregel op.

De raad acht zich niet bevoegd om de door klager gevorderde maatregel toe te wijzen. De raad wijst het verzoek tot (schade)vergoeding als ongegrond af.

Hof van Discipline, 12 mei 2000

(mrs. Peeperkorn, Beker, Du Perron, Byvanck en De Groot-van Dijken)

Uit een telefonische afspraak dat op een aan de cliënt door te betalen bedrag een declaratie in mindering zal worden gebracht mag niet worden afgeleid dat de cliënt de mogelijkheid om de declaratie te laten toetsen prijsgeeft.

Advocatenwet art. 46 (1.4.3.1 financiële verhouding, 1.5 vereiste van schriftelijke vastlegging)

Gedragsregels 25, 27, 32

Feiten, beslissing van de raad

Mr. X staat klager bij in een langlopend geschil met een verzekeringsmaatschappij. In de loop van vijf jaar betaalt klager drie voorschotdeclaraties, tezamen belopend 11.500 gulden. Begin 1995 betaalt de verzekeringsmaatschappij een bedrag van ongeveer 750.000 gulden. Mr. X heeft daarop telefonisch contact met de zoon van klager, die zelf in het buitenland verblijft, en bevestigt de volgende dag in een brief dat hij op het ontvangen bedrag zijn einddeclaratie ten belope van 38.248 gulden te vermeerderen met BTW in mindering zal brengen. In die brief schrijft mr. X: 'Omtrent de omvang van die einddeclaratie hebben wij gisteren telefonisch overeenstemming bereikt.'

Zeven weken later vraagt klager om een nadere toelichting op de declaratie, hetgeen mr. X weigert. Klager dient daarop een klacht in waarin hij ook aan de orde stelt dat in het bewuste telefoongesprek tussen zijn zoon en mr. X de laatste heeft voorgesteld om het bedrag van de declaratie te verhogen gelet op het bereikte resultaat.

De raad neemt als uitgangspunt dat de advocaat in beginsel dient te voldoen aan het verzoek van zijn cliënt om een specificatie van zijn declaratie te verstrekken, welk beginsel slechts uitzondering lijdt in het

Publicatie in deze rubriek geschiedt door de Commissie Disciplinaire Rechtspraak, bestaande uit mr. A.G. Beets, mr. J.C.P. Ekering, mr. G.J. Kemper, mr. H.P. Utermark en mr. C.H.B. Winters.

geval dat de advocaat een vaste prijsafspraken met de cliënt heeft gemaakt. Nu van een dergelijke vaste prijsafspraken niet is gebleken, rustte op mr. X de verplichting tot specificatie. Dat verzoek om een specificatie was temeer reëel in de gegeven omstandigheid dat mr. X redenen heeft gezien om in het telefonisch contact met de zoon van klager een verhoging op zijn honorarium voor te stellen, 'gelet op het resultaat'. De raad acht een dergelijk voorstel minder gepast in een situatie waarin van een dergelijke verhoging bij succes niet eerder tussen de advocaat en klager is gesproken en de cliënt in de euforie van het bericht dat de zaak gewonnen is eerder geneigd zal zijn om op dat moment met het voorstel tot verhoging in te stemmen. In zoverre de cliënt daarop na rustig beraad binnen afzienbare tijd wil terugkomen moet dat worden gebillijkt.

De raad acht de klacht gegrond en legt aan mr. X de maatregel op van enkele waarschuwing.

Beslissing van het hof

De eerste grief van mr. X richt zich tegen het oordeel en de beslissing van de raad dat mr. X ten onrechte heeft nagelaten om klager een deugdelijke specificatie van zijn (slot)declaratie te verstrekken. Bij dit oordeel en deze beslissing heeft de raad terecht als uitgangspunt genomen dat de advocaat tot het verstrekken van een dergelijke specificatie is gehouden indien de cliënt hem daarom vraagt. Mr. X heeft dit uitgangspunt niet bestreden, maar aangevoerd:

- a) dat dit beginsel niet alleen uitzondering lijdt in het geval dat, zoals de raad heeft geformuleerd, de advocaat een vaste prijsafspraken met zijn cliënt heeft gemaakt, maar ook – aldus mr. X – wanneer de advocaat met zijn cliënt overeenstemming over de (slot)declaratie heeft bereikt;
- b) dat hij telefonisch met de zoon van klager zodanige overeenstemming heeft bereikt en daags daarop die overeenkomst schriftelijk heeft bevestigd.

Het hof kan mr. X volgen in diens opvatting dat niet alleen een voorafgaand gemaakte afspraak, maar ook een later gesloten overeenkomst omtrent (de hoogte van) de declaratie de verplichting tot het verstrekken van een specificatie kan opheffen. Gelet evenwel op de zorg die de advocaat met betrekking tot zijn financiële relatie met de cliënt in acht behoort te nemen en op het stelsel van regelen dat de cliënt de mogelijkheid geeft een declaratie te laten toetsen, moet worden aangenomen dat de bewijslast van (de inhoud van) een dergelijke overeenkomst op de advocaat rust en dat uit die overeenkomst moet blijken dat de cliënt zich ervan bewust is geweest dat die daarmee de mogelijkheid van toetsing van de declaratie heeft prijsgegeven.

De in de brief weergegeven afspraak wordt hierdoor gekenmerkt dat zij in het kader van de doorbetaling van een aanzienlijk bedrag telefonisch tot stand is gekomen, betrekking had op een periode van ongeveer vijf jaar (de duur van de behandeling van de zaak) en op een slotdeclaratie, waaraan waren voorafgegaan drie betaalde voorschotdeclaraties met ongespecificeerde honorariumbedragen, tezamen uitkomend op 49.748 gulden. Nog daargelaten of de onderhavige overeenkomst rechtsgeldig met de zoon van klager kon worden gesloten –

hetgeen klager betwist – en of de brief de gemaakte afspraak juist weergeeft – hetgeen klager eveneens betwist – acht het hof deze in ieder geval ongenoegzaam om teweeg te brengen dat klager daardoor de mogelijkheid van toetsing van de declaratie (en daarmee ook van zijn aanspraak op specificatie) prijs gaf. Zoiets kan noch uit de bewoordingen noch uit de strekking van de brief worden afgeleid. Veeleer laat de brief zich aldus verstaan dat mr. X niet behoefde te verwachten dat klager er bezwaar tegen zou hebben dat mr. X op het – aanzienlijke – door hem voor klager ontvangen bedrag, een gedeelte zou inhouden ter verrekening met zijn (slot)declaratie. Derhalve is het beroep van mr. X op zijn brief, als bewijs van een afspraak met klager, waarbij klager zijn recht op toetsing van de declaratie van mr. X prijs gaf, een handelen dat een behoorlijk advocaat niet betaamt. Bij het voorgaande neemt het hof tevens in aanmerking dat klager, van wie mr. X wist dat hij in het buitenland woonde, bij aangetekende brief (volgens zijn zeggen aan het eind van zijn eerste verblijf in Nederland na de brief van mr. X, waarbij hij enige malen vergeefs had gepoogd telefonisch met mr. X in contact te komen) bij mr. X tegen de declaratie heeft geprotesteerd en, nadat deze zonder reactie van mr. X was gebleven, drie maanden later het contact met de deken heeft gezocht dat uiteindelijk in de onderhavige tuchtzaak heeft geresulteerd.

Het klachtonderdeel dat betrekking heeft op het mogelijk door mr. X excessief declareren, is in hoger beroep niet aan de orde omdat het door de raad ongegrond is geoordeeld en daartegen niet in hoger beroep is opgekomen. Gelet op de duur van de behandeling en het grote financiële belang ligt het trouwens ook niet voor de hand dat het gedeclareerde bedrag excessief zou zijn. Evenmin staat ter beoordeling van het hof de in het debat tussen partijen aan de orde gestelde vraag of aanvankelijk was toegezegd dat de kosten over het honorarium een bedrag van 20.000 gulden niet te boven zouden gaan.

Uit het voren overwogene volgt dat de eerste grief faalt. De raad heeft het eerste onderdeel van de klacht terecht gegrond geoordeeld.

De tweede grief houdt in dat, als al geoordeeld zou moeten worden dat het klager vrijstaat terug te komen op de gesloten overeenkomst, dan geldt dat mr. X in redelijkheid heeft mogen menen dat hij op grond van die overeenkomst niet tot het verstrekken van een specificatie was gehouden. Onder die omstandigheden is naar de mening van mr. X een maatregel van enkele waarschuwing niet op zijn plaats en had volstaan kunnen worden met gegrondverklaring van de klacht zonder oplegging van enige maatregel.

Deze grief slaagt. Het hof acht niet voldoende reden aanwezig mr. X te dezen een maatregel op te leggen.

Volgt

Het Hof van Discipline vernietigt de beslissing van de raad, echter uitsluitend voor zover aan mr. X een maatregel is opgelegd en, in zoverre opnieuw recht doende, verstaat dat aan mr. X te dezen geen maatregel wordt opgelegd, bekrachtigt de beslissing van de raad voor het overige.